

Wydanie IV

Django 4

Praktyczne tworzenie
aplikacji sieciowych

Antonio Melé

Helion

Packt

Tytuł oryginału: Django 4 By Example: Build powerful and reliable Python web applications from scratch, 4th Edition

Tłumaczenie: Radosław Meryk

ISBN: 978-83-8322-370-4

Copyright © Packt Publishing 2022. First published in the English language under the title 'Django 4 By Example - Fourth Edition - (9781801813051)'

Polish edition copyright © 2023 by Helion S.A.

All rights reserved. No part of this book may be reproduced or transmitted in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopying, recording or by any information storage retrieval system, without permission from the Publisher.

Wszelkie prawa zastrzeżone. Nieautoryzowane rozpowszechnianie całości lub fragmentu niniejszej publikacji w jakiegokolwiek postaci jest zabronione. Wykonywanie kopii metodą kserograficzną, fotograficzną, a także kopiowanie książki na nośniku filmowym, magnetycznym lub innym powoduje naruszenie praw autorskich niniejszej publikacji.

Wszystkie znaki występujące w tekście są zastrzeżonymi znakami firmowymi bądź towarowymi ich właścicieli.

Autor oraz wydawca dołożyli wszelkich starań, by zawarte w tej książce informacje były kompletne i rzetelne. Nie biorą jednak żadnej odpowiedzialności ani za ich wykorzystanie, ani za związane z tym ewentualne naruszenie praw patentowych lub autorskich. Autor oraz wydawca nie ponoszą również żadnej odpowiedzialności za ewentualne szkody wynikłe z wykorzystania informacji zawartych w książce.

Drogi Czytelniku!

Jeżeli chcesz ocenić tę książkę, zajrzyj pod adres

<https://helion.pl/user/opinie/djan44>

Możesz tam wpisać swoje uwagi, spostrzeżenia, recenzję.

Helion S.A.

ul. Kościuszki 1c, 44-100 Gliwice

tel. 32 230 98 63

e-mail: helion@helion.pl

WWW: <https://helion.pl> (księgarnia internetowa, katalog książek)

Printed in Poland.

- Kup książkę
- Poleć książkę
- Oceń książkę

- Księgarnia internetowa
- **Lubię to!** » Nasza społeczność

Spis treści |

O autorze	17
O recenzentach	18
Słowo wstępne	19
Przedmowa	21
ROZDZIAŁ 1.	
Utworzenie aplikacji bloga	27
Instalacja Pythona	28
Tworzenie środowiska wirtualnego w Pythonie	29
Instalacja Django	30
Instalowanie Django za pomocą pip	30
Nowe funkcjonalności w Django 4	31
Ogólne informacje na temat frameworka Django	32
Główne komponenty frameworka	32
Architektura Django	33
Tworzenie pierwszego projektu	34
Stosowanie początkowych migracji bazy danych	35
Uruchamianie serwera programistycznego	36
Ustawienia projektu	38
Projekty i aplikacje	39
Utworzenie aplikacji	40
Tworzenie modeli danych dla bloga	41
Utworzenie modelu Post	41
Dodawanie pól daty i godziny	43
Definiowanie domyślnej kolejności sortowania	44
Dodawanie indeksu bazy danych	45
Aktywacja aplikacji	46
Dodawanie pola stanu	46
Dodanie relacji wiele do jednego	48
Tworzenie i stosowanie migracji	50

Tworzenie witryny administracyjnej dla modeli	52
Tworzenie superużytkownika	53
Witryna administracyjna Django	53
Dodawanie modeli do witryny administracyjnej	54
Personalizacja sposobu wyświetlania modeli	56
Praca z obiektami QuerySet i menedżerami	58
Tworzenie obiektów	59
Aktualizowanie obiektów	60
Pobieranie obiektów	61
Usuwanie obiektów	62
Kiedy następuje określenie zawartości kolekcji QuerySet?	62
Utworzenie menedżerów modelu	63
Przygotowanie widoków listy i szczegółów	64
Utworzenie widoków listy i szczegółów	65
Korzystanie ze skrótu <code>get_object_or_404</code>	66
Dodanie wzorców adresów URL do widoków	67
Utworzenie szablonów dla widoków	68
Tworzenie szablonu bazowego	69
Utworzenie szablonu listy postów	70
Uruchomienie aplikacji	71
Tworzenie szablonu szczegółów posta	71
Cykl żądanie-odpowiedź	72
Zasoby dodatkowe	74
Podsumowanie	75

ROZDZIAŁ 2.

Usprawnienie bloga za pomocą funkcji zaawansowanych	76
Kanoniczne adresy URL dla modeli	77
Tworzenie dla postów adresów URL przyjaznych dla SEO	79
Modyfikowanie wzorców adresów URL	81
Modyfikowanie widoków	82
Modyfikowanie kanonicznego adresu URL dla postów	82
Dodanie stronicowania	83
Dodanie stronicowania do widoku listy postów	84
Tworzenie szablonu stronicowania	84
Obsługa błędów stronicowania	87
Tworzenie widoków opartych na klasach	90
Po co korzystać z widoków opartych na klasach?	90
Użycie widoku opartego na klasie do wyświetlania listy postów	91

Polecanie postów przez e-mail	93
Tworzenie formularzy w Django	94
Obsługa formularzy w widokach	95
Wysyłanie wiadomości e-mail w Django	97
Wysyłanie wiadomości e-mail w widokach	101
Renderowanie formularzy w szablonach	103
Utworzenie systemu komentarzy	107
Tworzenie modelu komentarzy	108
Dodawanie modeli do witryny administracyjnej	110
Utworzenie formularza na podstawie modelu	110
Obsługa klasy ModelForm w widoku	112
Tworzenie szablonów formularza komentarza	114
Dodawanie komentarzy do widoku szczegółów posta	116
Dodawanie komentarzy do szablonu szczegółów posta	117
Dodatkowe zasoby	123
Podsumowanie	124

ROZDZIAŁ 3.

Rozbudowa aplikacji bloga	125
Dodanie funkcjonalności tagów	126
Pobieranie podobnych postów	134
Utworzenie własnych filtrów i znaczników szablonu	139
Utworzenie własnych znaczników szablonu	140
Utworzenie tagu szablonu typu simple_tag	140
Tworzenie znacznika szablonu typu inclusion_tag	143
Tworzenie znacznika szablonu, który zwraca kolekcję QuerySet	145
Utworzenie własnych filtrów szablonu	146
Tworzenie filtra szablonu obsługującego składnię Markdown	147
Dodanie mapy witryny	152
Utworzenie kanału wiadomości dla postów bloga	156
Dodanie do bloga wyszukiwania pełnotekstowego	163
Instalacja PostgreSQL	164
Utworzenie bazy danych PostgreSQL	165
Zrzucanie istniejących danych	165
Przełączanie bazy danych w projekcie	166
Ładowanie danych do nowej bazy danych	167
Proste wyszukiwania	168
Wyszukiwanie w wielu polach	169
Utworzenie widoku wyszukiwania	170
Stemming i ranking wyników	172

Stemming i usuwanie słów ze stoplisty dla różnych języków	175
Wagi zapytań	175
Wyszukiwanie z podobieństwem trygramu	176
Dodatkowe zasoby	178
Podsumowanie	178

ROZDZIAŁ 4.

Utworzenie witryny społecznościowej	180
Utworzenie projektu witryny społecznościowej	181
Rozpoczęcie pracy nad aplikacją społecznościową	181
Użycie frameworka uwierzytelniania w Django	183
Utworzenie widoku logowania	184
Użycie widoków uwierzytelniania w Django	191
Widoki logowania i wylogowania	192
Widoki zmiany hasła	198
Widoki odzyskiwania hasła	199
Rejestracja użytkownika i profile użytkownika	208
Rejestracja użytkownika	208
Rozbudowa modelu User	214
Instalowanie modułu Pillow i udostępnianie plików multimedialnych	216
Tworzenie migracji dla modelu profilu	217
Użycie frameworka messages	223
Implementacja własnego backendu uwierzytelniania	226
Uniemożliwienie użytkownikom korzystania z istniejącego adresu e-mail	229
Dodatkowe zasoby	230
Podsumowanie	231

ROZDZIAŁ 5.

Implementacja uwierzytelniania za pomocą witryn społecznościowych	232
Dodanie do witryny uwierzytelnienia za pomocą innej witryny społecznościowej	233
Uruchomienie serwera programistycznego za pośrednictwem HTTPS	236
Uwierzytelnienie za pomocą serwisu Facebook	239
Uwierzytelnienie za pomocą serwisu Twitter	246
Uwierzytelnienie za pomocą serwisu Google	256
Tworzenie profili dla użytkowników rejestrujących się za pomocą uwierzytelniania społecznościowego	264
Dodatkowe zasoby	266
Podsumowanie	267

ROZDZIAŁ 6.

Udostępnianie treści w witrynie internetowej	268
Utworzenie witryny internetowej do kolekcjonowania obrazów	269
Utworzenie modelu Image	269
Zdefiniowanie relacji typu „wiele do wielu”	271
Rejestracja modelu Image w witrynie administracyjnej	272
Umieszczanie treści pochodzącej z innych witryn internetowych	273
Usunięcie zawartości pól formularza	274
Instalowanie biblioteki Requests	275
Nadpisanie metody save() egzemplarza ModelForm	275
Utworzenie bookmarkletu za pomocą JavaScript	280
Utworzenie szczegółowego widoku obrazu	294
Utworzenie miniatur za pomocą modułu easy-thumbnails	296
Dodawanie asynchronicznych operacji za pomocą JavaScript	299
Załadowanie JavaScript w modelu DOM	301
Ataki CSRF w żądaniach HTTP w JavaScript	302
Wykonywanie żądań HTTP za pomocą JavaScript	303
Dodanie do listy obrazów nieskończonego stronicowania	309
Dodatkowe zasoby	316
Podsumowanie	317

ROZDZIAŁ 7.

Śledzenie działań użytkownika	319
Utworzenie systemu obserwacji	320
Utworzenie relacji typu „wiele do wielu” za pomocą modelu pośredniego	320
Utworzenie widoków listy i szczegółowego dla profilu użytkownika	324
Dodanie działań obserwowania i rezygnacji z obserwowania użytkownika za pomocą JavaScript	329
Budowa aplikacji z ogólnym strumieniem aktywności	332
Użycie frameworka contenttypes	333
Dodanie do modelu relacji generycznych	334
Uniknięcie powielonych działań w strumieniu aktywności	338
Dodanie działania użytkownika do strumienia aktywności	339
Wyświetlanie strumienia aktywności	341
Optymalizacja kolekcji QuerySet dotyczącej powiązanych obiektów	342
Tworzenie szablonów dla działań użytkowników	344
Użycie sygnałów dla denormalizowanych zliczeń	347
Praca z sygnałami	347
Definiowanie klas konfiguracyjnych aplikacji	350

Korzystanie z paska narzędzi Django Debug Toolbar	352
Instalacja paska narzędzi Django Debug Toolbar	352
Panele paska narzędzi Django Debug Toolbar	355
Polecenia paska narzędzi Django Debug Toolbar	358
Zliczanie wyświetleń obrazu za pomocą bazy danych Redis	359
Instalacja Dockera	359
Instalacja bazy danych Redis	360
Użycie bazy danych Redis z Pythonem	362
Przechowywanie różnych elementów widoków w bazie danych Redis	363
Przechowywanie rankingu w bazie danych Redis	365
Kolejne kroki z bazą danych Redis	367
Dodatkowe zasoby	369
Podsumowanie	369

ROZDZIAŁ 8.

Utworzenie sklepu internetowego	371
Utworzenie projektu sklepu internetowego	372
Utworzenie modeli katalogu produktów	373
Rejestracja modeli katalogu w witrynie administracyjnej	377
Utworzenie widoków katalogu	379
Utworzenie szablonów katalogu	381
Utworzenie koszyka na zakupy	386
Użycie sesji Django	387
Ustawienia sesji	388
Wygaśnięcie sesji	389
Przechowywanie koszyka na zakupy w sesji	389
Utworzenie widoków koszyka na zakupy	394
Utworzenie procesora kontekstu dla bieżącego koszyka na zakupy	401
Rejestracja zamówień klienta	405
Utworzenie modeli zamówienia	405
Dołączenie modeli zamówienia w witrynie administracyjnej	407
Utworzenie zamówień klienta	408
Zadania asynchroniczne	414
Wykorzystywanie zadań asynchronicznych	414
Wątki robocze, kolejki komunikatów i brokery komunikatów	414
Dodatkowe zasoby	426
Podsumowanie	426

ROZDZIAŁ 9.

Zarządzanie płatnościami i zamówieniami	427
Integracja bramki płatności	428
Tworzenie konta Stripe	429
Instalowanie biblioteki Pythona do obsługi serwisu Stripe	431
Dodanie do projektu obsługi serwisu Stripe	432
Budowanie procesu płatności	433
Testowanie płatności	442
Korzystanie z webhooków do otrzymywania powiadomień o płatnościach	449
Odwoływanie się do płatności Stripe w zamówieniach	457
Wdrożenie do produkcji	461
Eksport zamówień do plików CSV	461
Dodanie własnych działań do witryny administracyjnej	461
Rozbudowa witryny administracyjnej za pomocą własnych widoków	464
Dynamiczne generowanie faktur w formacie PDF	469
Instalacja WeasyPrint	470
Utworzenie szablonu PDF	470
Generowanie pliku w formacie PDF	471
Wysyłanie dokumentów PDF za pomocą poczty elektronicznej	474
Dodatkowe zasoby	478
Podsumowanie	479

ROZDZIAŁ 10.

Rozbudowa sklepu internetowego	480
Utworzenie systemu kuponów	480
Utworzenie modeli kuponu	481
Zastosowanie kuponu w koszyku na zakupy	483
Zastosowanie kuponu w zamówieniu	492
Zastosowanie kuponów w sesji Stripe Checkout	496
Dodawanie kuponów do zamówień w serwisie administracyjnym oraz do faktur w formacie PDF	499
Utworzenie silnika rekomendacji produktu	502
Rekomendacja produktu na podstawie wcześniejszych transakcji	503
Dodatkowe zasoby	510
Podsumowanie	511

ROZDZIAŁ 11.

Internacjonalizacja sklepu internetowego	512
Internacjonalizacja za pomocą Django	513
Ustawienia internacjonalizacji i lokalizacji	513
Polecenia przeznaczone do zarządzania internacjonalizacją	514
Instalowanie zestawu narzędzi gettext	514
Jak dodać tłumaczenie do projektu Django?	515
W jaki sposób Django określa bieżący język?	515
Przygotowanie projektu do internacjonalizacji	516
Tłumaczenie kodu Pythona	517
Tłumaczenie standardowe	518
Tłumaczenie leniwe	518
Tłumaczenia zawierające zmienne	518
Liczba mnoga w tłumaczeniu	519
Tłumaczenie własnego kodu	519
Tłumaczenie szablonów	523
Znacznik szablonu {% trans %}	523
Znacznik szablonu {% blocktrans %}	524
Tłumaczenie szablonów sklepu internetowego	524
Użycie interfejsu do tłumaczeń o nazwie Rosetta	528
Opcja fuzzy	531
Wzorce adresów URL dla internacjonalizacji	531
Dodanie prefiksu języka do wzorców adresów URL	532
Tłumaczenie wzorców adresów URL	533
Umożliwienie użytkownikowi zmiany języka	537
Tłumaczenie modeli za pomocą django-parler	539
Instalacja django-parler	539
Tłumaczenie pól modelu	540
Integracja tłumaczeń w witrynie administracyjnej	542
Utworzenie migracji dla tłumaczeń modeli	543
Używanie tłumaczeń z mechanizmem ORM	545
Adaptacja widoków dla tłumaczeń	546
Format lokalizacji	548
Użycie modułu django-localflavor do weryfikacji pól formularza	549
Dodatkowe zasoby	551
Podsumowanie	552

ROZDZIAŁ 12.

Budowa platformy e-learningu	553
Utworzenie platformy e-learningu	554
Obsługa plików multimedialnych	555
Utworzenie modeli kursu	556
Rejestracja modeli w witrynie administracyjnej	558
Użycie fikstur w celu dostarczenia początkowych danych dla modeli	559
Utworzenie modeli dla zróżnicowanej treści	562
Wykorzystanie dziedziczenia modelu	563
Utworzenie modeli treści	565
Utworzenie własnych kolumn modelu	568
Dodawanie porządkowania do modułów i obiektów treści	570
Dodanie widoków uwierzytelniania	574
Dodanie systemu uwierzytelniania	574
Utworzenie szablonów uwierzytelniania	575
Dodatkowe zasoby	578
Podsumowanie	578

ROZDZIAŁ 13.

Tworzenie systemu zarządzania treścią	580
Utworzenie systemu zarządzania treścią	581
Utworzenie widoków opartych na klasach	581
Użycie domieszek w widokach opartych na klasach	582
Praca z grupami i uprawnieniami	584
Zarządzanie modułami kursu i treścią	592
Użycie zbiorów formularzy dla modułów kursów	592
Dodanie treści do modułów kursów	596
Zarządzanie modułami i treścią	602
Zmiana kolejności modułów i treści	607
Dodatkowe zasoby	615
Podsumowanie	616

ROZDZIAŁ 14.

Renderowanie i buforowanie treści	617
Wyświetlanie kursów	618
Dodanie rejestracji uczestnika	623
Utworzenie widoku rejestracji uczestnika	623
Zapisanie się na kurs	625
Uzyskanie dostępu do treści kursu	629
Renderowanie różnych rodzajów treści	633

Użycie frameworka buforowania	636
Dostępne mechanizmy buforowania	636
Instalacja Memcached	637
Instalowanie obrazu Dockera mechanizmu Memcached	637
Instalacja powiązania Memcached dla języka Python	638
Ustawienia buforowania we frameworku Django	638
Dodanie Memcached do projektu	639
Poziomy buforowania	639
Użycie niskopoziomowego API buforowania	640
Sprawdzanie żądań pobierających dane z bufora za pomocą paska narzędzi	
Django Debug Toolbar	642
Buforowanie fragmentów szablonu	646
Buforowanie widoków	647
Mechanizm buforowania bazy danych Redis	650
Monitorowanie bazy danych Redis za pomocą Django Redisboard	650
Dodatkowe zasoby	652
Podsumowanie	653

ROZDZIAŁ 15.

Utworzenie API	654
Utworzenie API typu RESTful	655
Instalacja frameworka REST Django	655
Definiowanie serializatorów	656
Klasy parserów i renderowania formatów	657
Utworzenie widoków listy i szczegółowego	658
Wykorzystanie API	660
Opracowanie zagnieżdżonych serializatorów	662
Tworzenie własnych widoków API	664
Obsługa uwierzytelniania	665
Określenie uprawnień do widoków	666
Utworzenie kolekcji ViewSet i routerów	668
Dołączanie dodatkowych operacji do kolekcji ViewSet	670
Tworzenie niestandardowych uprawnień	671
Serializacja treści kursu	671
Wykorzystanie API RESTful	674
Dodatkowe zasoby	677
Podsumowanie	678

ROZDZIAŁ 16.

Budowanie serwera czatu	679
Utworzenie aplikacji czatu	679
Implementacja widoku pokoju czatu	680
Obługa czasu rzeczywistego w Django za pomocą frameworka Channels	683
Aplikacje asynchroniczne z wykorzystaniem ASGI	683
Cykl żądanie-odpowiedź z wykorzystaniem frameworka Channels	684
Instalacja frameworka Channels	686
Pisanie konsumenta	688
Routing	690
Implementacja klienta WebSocket	691
Warstwa kanału komunikacyjnego	698
Kanały komunikacyjne i grupy	698
Konfiguracja warstwy kanału komunikacyjnego z wykorzystaniem Redis	698
Aktualizacja konsumenta w celu rozgłaszania wiadomości	700
Dodawanie kontekstu do wiadomości	704
Modyfikacja konsumenta w celu uzyskania pełnej asynchroniczności	707
Integracja aplikacji czatu z istniejącymi widokami	709
Dodatkowe zasoby	711
Podsumowanie	711

ROZDZIAŁ 17.

Wdrożenie	712
Tworzenie środowiska produkcyjnego	713
Zarządzanie ustawieniami dla wielu środowisk	713
Korzystanie z systemu Docker Compose	716
Korzystanie z systemu Docker Compose	717
Tworzenie pliku Dockerfile	717
Dodanie wymagań Pythona	719
Tworzenie pliku Docker Compose	720
Konfigurowanie usługi PostgreSQL	723
Stosowanie migracji bazy danych i tworzenie superużytkownika	726
Konfigurowanie usługi Redis	726
Serwowanie Django za pomocą WSGI i NGINX	728
Korzystanie z uWSGI	728
Konfiguracja uWSGI	729
Korzystanie z NGINX	731
Konfiguracja NGINX	732
Korzystanie z nazwy hosta	734
Udostępnianie zasobów statycznych i multimedialnych	735

Zabezpieczanie witryny za pomocą protokołu SSL/TLS	738
Sprawdzenie gotowości projektu do wdrożenia do produkcji	738
Konfiguracja projektu do obsługi SSL/TLS	739
Utworzenie certyfikatu SSL/TLS	740
Konfiguracja serwera NGINX do wykorzystania SSL/TLS	741
Przekierowywanie ruchu HTTP do HTTPS	744
Wykorzystanie serwera Daphne z frameworkiem Django Channels	745
Wykorzystanie bezpiecznych połączeń dla gniazd WebSocket	747
Uwzględnienie Daphne w konfiguracji NGINX	747
Utworzenie własnej warstwy middleware	751
Utworzenie oprogramowania middleware do obsługi subdomeny	752
Implementacja własnych poleceń administracyjnych	754
Dodatkowe zasoby	757
Podsumowanie	758

Utworzenie witryny społecznościowej

W poprzednim rozdziale nauczyłeś się, jak zaimplementować system tagowania i polecać podobne posty. Zaimplementowałeś niestandardowe tagi szablonów i filtry. Nauczyłeś się również, jak tworzyć mapy witryn i kanały wiadomości, a także zbudowałeś — za pomocą PostgreSQL — pełnotekstową wyszukiwarkę.

W tym rozdziale dowiesz się, jak opracować funkcjonalności związane z obsługą kont — w tym rejestrację użytkownika, zarządzanie hasłami, edycję profilu i uwierzytelnianie — w celu stworzenia serwisu społecznościowego. W następnych kilku rozdziałach zaimplementujemy w tej witrynie funkcje społecznościowe, pozwalające użytkownikom współdzielenie zdjęć i interakcje między sobą. Użytkownicy będą mogli oznaczyć w internecie dowolne zdjęcie i udostępnić je innym. Będą również mogli zobaczyć aktywność w internecie użytkowników, których obserwują, oraz polubić udostępniane przez nich zdjęcia (lub wyrazić dezaprobatę na ich temat).

Oto zagadnienia, na których skoncentruję się w tym rozdziale.

- Utworzenie widoku logowania.
- Użycie frameworka uwierzytelniania w Django.
- Tworzenie w Django szablonów widoków logowania, wylogowania, zmiany hasła i resetowania hasła.
- Rozbudowa modelu User o obsługę niestandardowego profilu.
- Utworzenie widoków pozwalających na rejestrację użytkowników.
- Konfigurowanie projektu do przesyłania plików multimedialnych.
- Użycie frameworka messages.
- Implementacja własnego mechanizmu uwierzytelniania.
- Uniemożliwianie użytkownikom korzystania z istniejącego adresu e-mail.

Pracę rozpoczynamy od utworzenia nowego projektu.

Kod źródłowy przykładów z tego rozdziału można znaleźć pod adresem <https://github.com/PacktPublishing/Django-4-by-example/tree/main/Chapter04>.

Wszystkie pakiety Pythona użyte w tym rozdziale są zawarte w pliku *requirements.txt* dołączonym do plików z kodem źródłowym przykładów z tego rozdziału. Aby zainstalować każdy pakiet Pythona, możesz postępować zgodnie z instrukcjami zamieszczonymi w poniższych podrozdziałach. Możesz także zainstalować wszystkie wymagania jednocześnie za pomocą polecenia `pip install -r requirements.txt`.

Utworzenie projektu witryny społecznościowej

Przystępujemy teraz do budowy aplikacji społecznościowej umożliwiającej użytkownikom udostępnianie zdjęć znalezionych w internecie. Na potrzeby tego projektu konieczne jest opracowanie pewnych komponentów. Oto one.

- System uwierzytelniania pozwalający użytkownikowi na rejestrowanie, logowanie, edycję profilu oraz zmianę i zerowanie hasła.
- System obserwacji pozwalający użytkownikom na śledzenie swoich poczynań.
- Funkcjonalność pozwalająca na wyświetlanie udostępnianych zdjęć oraz implementacja bookmarkletu umożliwiającego użytkownikowi udostępnianie obrazów z praktycznie każdej witryny internetowej.
- Strumień aktywności dla każdego użytkownika pozwalający użytkownikom śledzić treść dodawaną przez obserwowanych użytkowników.

W tym rozdziale zajmiemy się realizacją pierwszego z wymienionych punktów.

Rozpoczęcie pracy nad aplikacją społecznościową

Przejdź do powłoki i wydaj poniższe polecenia w celu utworzenia środowiska wirtualnego dla projektu, a następnie jego aktywacji.

```
mkdir env  
python -m venv env/bookmarks
```

Jeśli używasz systemu Linux lub macOS, aby aktywować środowisko wirtualne, uruchom następujące polecenie.

```
source env/bookmarks/bin/activate
```

Jeśli używasz systemu Windows, użyj następującego polecenia.

```
.\env\bookmarks\Scripts\activate
```

Znak zachęty w powłoce wyświetla nazwę aktywnego środowiska wirtualnego, co pokazałem poniżej.

```
(bookmarks)laptop:~ zenx$
```

W przygotowanym środowisku wirtualnym zainstaluj framework Django, wydając poniższe polecenie.

```
pip install Django~=4.1.0
```

Aby utworzyć nowy projekt, wydaj poniższe polecenie.

```
django-admin startproject bookmarks
```

W ten sposób zbudujemy nowy projekt Django o nazwie bookmarks wraz z początkową strukturą plików i katalogów. Teraz przejdź do nowego katalogu projektu i utwórz nową aplikację o nazwie account, wydając poniższe polecenia.

```
cd bookmarks/  
django-admin startapp account
```

Pamiętaj, by dodać aplikację do projektu; zrobisz to, wpisując ją na listę `INSTALLED_APPS` w pliku `settings.py`.

Przeprowadź edycję pliku `settings.py` i dodaj do listy `INSTALLED_APPS` przed jakąkolwiek inną zainstalowaną aplikacją następujący wiersz (wyróżniony na poniższym listingu pogrubioną czcionką).

```
INSTALLED_APPS = [  
    'account.apps.AccountConfig',  
    'django.contrib.admin',  
    'django.contrib.admin',  
    'django.contrib.contenttypes',  
    'django.contrib.sessions',  
    'django.contrib.messages',  
    'django.contrib.staticfiles',  
]
```

Django szuka szablonów według kolejności występowania aplikacji w ustawieniu `INSTALLED_APPS`. Aplikacja `django.contrib.admin` zawiera standardowe szablony uwierzytelniania, które zastąpimy w aplikacji `account`. Umieszczając aplikację na pierwszym miejscu w ustawieniu `INSTALLED_APPS`, zapewniamy domyślne wykorzystywanie naszych szablonów uwierzytelniania, a nie szablonów uwierzytelniania zawartych w innych aplikacjach.

Uruchom poniższe polecenie, aby przeprowadzić synchronizację bazy danych z modelami aplikacji domyślnych wskazanymi na liście `INSTALLED_APPS`.

```
python manage.py migrate
```

Zobaczysz, że zostaną zastosowane wszystkie początkowe migracje bazy danych Django. Teraz przystępujemy do budowy systemu uwierzytelniania w projekcie z wykorzystaniem frameworka uwierzytelniania Django.

Użycie frameworka uwierzytelniania w Django

Django jest dostarczany wraz z wbudowanym frameworkiem uwierzytelniania, który może obsługiwać uwierzytelnianie użytkowników, sesje, uprawnienia i grupy użytkowników. System uwierzytelniania oferuje widoki dla działań najczęściej podejmowanych przez użytkowników, takich jak logowanie, wylogowanie, zmiana hasła i zerowanie hasła.

Wspomniany framework uwierzytelniania znajduje się w aplikacji `django.contrib.auth` i jest używany także przez inne pakiety Django typu `contrib`. Framework uwierzytelniania wykorzystaliśmy już w rozdziale 1., „Budowa aplikacji bloga” do utworzenia superużytkownika dla aplikacji bloga, aby mieć dostęp do witryny administracyjnej.

Kiedy tworzysz nowy projekt Django za pomocą polecenia `startproject`, framework uwierzytelniania zostaje wymieniony w domyślnych ustawieniach projektu. Składa się z aplikacji `django.contrib.auth` oraz przedstawionych poniżej dwóch klas wymienionych w opcji `MIDDLEWARE` projektu.

- `AuthenticationMiddleware`: wiąże użytkowników z zadaniami za pomocą mechanizmu sesji.
- `SessionMiddleware`: zapewnia obsługę bieżącej sesji między poszczególnymi zadaniami.

Oprogramowanie `middleware` (nazywane także oprogramowaniem pośredniczącym) to klasy wraz z metodami wykonywanymi globalnie w trakcie fazy przetwarzania żądania lub udzielania odpowiedzi na nie. W tej książce klasy oprogramowania pośredniczącego będziemy wykorzystywać w wielu sytuacjach. Temat tworzenia oprogramowania pośredniczącego zostanie dokładnie omówiony w rozdziale 17., „Wdrażanie”.

Framework uwierzytelniania obejmuje również poniższe modele, które są zdefiniowane w modelach aplikacji `django.contrib.auth.models`.

- `User`: model użytkownika wraz z podstawowymi kolumnami, takimi jak `username`, `password`, `email`, `first_name`, `last_name` i `is_active`.
- `Group`: model grupy do nadawania kategorii użytkownikom.
- `Permission`: uprawnienia pozwalające na wykonywanie określonych operacji.

Opisywany framework zawiera także domyślne widoki uwierzytelniania i formularze, z których będziemy korzystać nieco później.

Utworzenie widoku logowania

Rozpoczynamy od użycia wbudowanego w Django frameworka uwierzytelniania w celu umożliwienia użytkownikom zalogowania się w witrynie. Stworzymy widok, który w celu zalogowania użytkownika wykona następujące czynności.

- Wyświetlenie użytkownikowi formularza logowania.
- Pobranie nazwy użytkownika i hasła z wysłanego formularza logowania.
- Uwierzytelnienie użytkownika na podstawie danych przechowywanych w bazie danych.
- Sprawdzenie, czy konto użytkownika jest aktywne.
- Zalogowanie użytkownika w witrynie i rozpoczęcie uwierzytelnionej sesji.

Najpierw musimy przygotować formularz logowania.

Utwórz nowy plik *forms.py* w katalogu aplikacji *account* i umieść w nim poniższy fragment kodu.

```
from django import forms

class LoginForm(forms.Form):
    username = forms.CharField()
    password = forms.CharField(widget=forms.PasswordInput)
```

Formularz będzie używany do uwierzytelnienia użytkownika na podstawie informacji przechowywanych w bazie danych. Zwróć uwagę na wykorzystanie widżetu `PasswordInput` do wygenerowania elementu HTML `password`. Zawiera on atrybut `type="password"`, po to aby przeglądarka interpretowała wprowadzane dane jako hasło.

Przeprowadź edycję pliku *views.py* aplikacji *account* i umieść w nim poniższy fragment kodu.

```
from django.http import HttpResponse
from django.shortcuts import render
from django.contrib.auth import authenticate, login
from .forms import LoginForm

def user_login(request):
    if request.method == 'POST':
        form = LoginForm(request.POST)
        if form.is_valid():
            cd = form.cleaned_data
            user = authenticate(request,
```

```
        username=cd['username'],
        password=cd['password'])
    if user is not None:
        if user.is_active:
            login(request, user)
            return HttpResponseRedirect('Uwierzytelnienie zakończyło się
↳ sukcesem.')
        else:
            return HttpResponseRedirect('Konto jest zablokowane.')
    else:
        return HttpResponseRedirect('Nieprawidłowe dane uwierzytelniające.')
else:
    form = LoginForm()
    return render(request, 'account/login.html', {'form': form})
```

Oto jakie działania realizuje podstawowy widok logowania.

Po wywołaniu widoku `user_login` przez żądanie GET za pomocą wywołania `form = LoginForm()` tworzymy nowy egzemplarz formularza logowania. Następnie formularz jest przekazywany do szablonu.

Kiedy użytkownik wyśle formularz przy użyciu żądania POST, przeprowadzane są następujące działania:

- Utworzenie egzemplarza formularza wraz z wysłanymi danymi. Do tego celu służy polecenie `form = LoginForm(request.POST)`.
- Sprawdzenie za pomocą wywołania `form.is_valid()`, czy formularz jest prawidłowy. Jeżeli formularz jest nieprawidłowy, w szablonie wyświetlamy błędy wykryte podczas weryfikacji formularza (np. użytkownik nie wypełnił jednego z pól).
- Jeżeli wysłane dane są prawidłowe, za pomocą metody `authenticate()` uwierzytelniamy użytkownika na podstawie informacji przechowywanych w bazie danych. Wymieniona metoda pobiera `username` i `password`, a zwraca obiekt `User`, gdy użytkownik zostanie uwierzytelniony, lub `None` w przeciwnym przypadku. Ponadto jeśli użytkownik nie będzie uwierzytelniony, zwracamy także obiekt `HttpResponse` wraz z komunikatem „Nieprawidłowe dane uwierzytelniające”.
- W przypadku pomyślnego uwierzytelnienia użytkownika za pomocą atrybutu `is_active` sprawdzamy, czy jego konto użytkownika jest aktywne. Wymieniony atrybut pochodzi z modelu `User` dostarczanego przez Django. Gdy konto użytkownika jest nieaktywne, zwracamy obiekt `HttpResponse` wraz z komunikatem „Konto jest zablokowane”.

- Gdy konto użytkownika jest aktywne, logujemy go w witrynie internetowej. Rozpoczynamy także sesję dla użytkownika: wywoływana jest metoda `login()` i zwracany komunikat „Uwierzytelnienie zakończyło się sukcesem”.

Ostrzeżenie

Zwróć uwagę na różnice między metodami `authenticate()` i `login()`. Metoda `authenticate()` sprawdza dane uwierzytelniające użytkownika i jeśli są prawidłowe, zwraca obiekt użytkownika. Natomiast metoda `login()` umieszcza użytkownika w bieżącej sesji.

Teraz musimy opracować wzorzec adresu URL dla nowo zdefiniowanego widoku.

Utwórz nowy plik `urls.py` w katalogu aplikacji `account` i umieść w nim poniższy fragment kodu.

```
from django.urls import path
from . import views

urlpatterns = [
    path('login/', views.user_login, name='login'),
]
```

Przeprowadź edycję głównego pliku `urls.py` znajdującego się w katalogu projektu `bookmarks` i dodaj wzorzec adresu URL aplikacji `account`, co przedstawiłem poniżej. Nowy kod został wyróżniony pogrubioną czcionką.

```
from django.contrib import admin
from django.urls import path, include

urlpatterns = [
    path('admin/', admin.site.urls),
    path('account/', include('account.urls')),
]
```

Widok logowania jest teraz dostępny za pomocą adresu URL.

Przechodzimy więc do przygotowania szablonu dla tego widoku. Ponieważ w projekcie nie mamy jeszcze żadnych szablonów, najpierw musimy utworzyć szablon bazowy, który następnie będzie mógł być rozszerzony przez szablon logowania.

W katalogu aplikacji `account` utwórz wymienioną poniżej strukturę plików i katalogów.

```
templates/
  account/
    login.html
    base.html
```

Przeprowadź edycję pliku `base.html` i umieść w nim poniższy fragment kodu.

```

{% load static %}
<!DOCTYPE html>
<html>
<head>
  <title>{% block title %}{% endblock %}</title>
  <link href="{% static 'css/base.css' %}" rel="stylesheet">
</head>
<body>
  <div id="header">
    <span class="logo">Bookmarks</span>
  </div>
  <div id="content">
    {% block content %}
    {% endblock %}
  </div>
</body>
</html>

```

W ten sposób przygotowaliśmy szablon bazowy dla budowanej witryny internetowej. Podobnie jak w poprzednim projekcie, także w tym style CSS dołączamy w szablonie głównym. Niezbędne pliki statyczne znajdziesz w materiałach przygotowanych dla książki. Wystarczy skopiować podkatalog *static* z katalogu *account* we wspomnianych materiałach i umieścić go w tym samym położeniu budowanego projektu. Zawartość katalogów jest dostępna pod adresem <https://github.com/PacktPublishing/Django-4-by-Example/tree/master/Chapter04/bookmarks/account/static>.

Szablon bazowy definiuje bloki *title* i *content*, które mogą być wypełniane przez treść szablonów rozszerzających szablon bazowy.

Przejdźmy do utworzenia szablonu dla formularza logowania.

W tym celu otwórz plik *account/login.html* i umieść w nim poniższy fragment kodu.

```

{% extends "base.html" %}

{% block title %}Logowanie{% endblock %}

{% block content %}
  <h1>Logowanie</h1>
  <p>Wypełnij poniższy formularz, aby się zalogować:</p>
  <form method="post">
    {{ form.as_p }}
    {% csrf_token %}
    <p><input type="submit" value="Zaloguj"></p>
  </form>
{% endblock %}

```

Ten szablon zawiera formularz, którego egzemplarz jest tworzony w widoku. Ponieważ formularz zostanie wysłany za pomocą metody POST, dołączamy znacznik szablonu

{% csrf_token %} w celu zapewnienia ochrony przed atakami typu **CSRF**. Więcej informacji na temat ataków CSRF przedstawiłem w rozdziale 2., „Usprawnienie bloga za pomocą funkcji zaawansowanych”.

W bazie danych nie ma jeszcze żadnych kont użytkowników. Konieczne jest utworzenie najpierw superużytkownika, aby zapewnić sobie dostęp do witryny administracyjnej i zarządzać pozostałymi użytkownikami.

W wierszu polecenia powłoki uruchom następujące polecenie.

```
python manage.py createsuperuser
```

Wyświetli się wynik pokazany poniżej. Wprowadź żadaną nazwę użytkownika, adres e-mail i hasło w następujący sposób.

```
Username (leave blank to use 'admin'): admin
Email address: admin@admin.com
Password: *****
Password (again): *****
```

Następnie wyświetli się poniższy komunikat o powodzeniu operacji.

```
Superuser created successfully.
```

Uruchom serwer programistyczny za pomocą następującego polecenia.

```
python manage.py runserver
```

W przeglądarce internetowej przejdź pod adres <http://127.0.0.1:8000/admin/>. Dostęp do witryny administracyjnej uzyskasz po podaniu ustalonej przed chwilą nazwy użytkownika i hasła. Gdy znajdziesz się już w witrynie administracyjnej Django, zobaczysz modele Users (łącznie *Użytkownicy*) i Group (łącznie *Grupy*) dla wbudowanego w Django frameworka uwierzytelniania.

Strona wygląda następująco (rysunek 4.1).

Rysunek 4.1. Główna strona witryny administracyjnej Django włącznie z modelami Users i Group

W wierszu *Użytkownicy* kliknij łącze *Dodaj*.

Utwórz nowego użytkownika, używając do tego witryny administracyjnej (rysunek 4.2).

Dodaj użytkownika

Najpierw podaj nazwę użytkownika i hasło. Następnie będziesz mógł edytować więcej opcji użytkownika.

Nazwa użytkownika:
Wymagana. 150 lub mniej znaków. Jedynie litery, cyfry i @/./+/-/_

Hasło:
Twoje hasło nie może być zbyt podobne do twoich innych danych osobistych.
Twoje hasło musi zawierać co najmniej 8 znaków.
Twoje hasło nie może być powszechnie używanym hasłem.
Twoje hasło nie może składać się tylko z cyfr.

Potwierdzenie hasła:
Wprowadź to samo hasło ponownie, dla weryfikacji.

Zapisz i dodaj nowy Zapisz i kontynuuj edycję ZAPISZ

Rysunek 4.2. Strona logowania użytkownika

Wprowadź dane użytkownika i aby zapisać nowego użytkownika w bazie danych, kliknij przycisk *ZAPISZ*.

Następnie w obszarze *Informacje osobiste* wypełnij pola *Imię*, *Nazwisko* i *Adres e-mail* w sposób pokazany na rysunku 4.3, po czym kliknij przycisk *Zapisz*, aby zapisać zmiany.

Informacje osobiste

Imię:

Nazwisko:

Adres e-mail:

Rysunek 4.3. Formularz edycji danych użytkownika w witrynie administracyjnej Django

W przeglądarce internetowej przejdź pod adres <http://127.0.0.1:8000/account/login/>. Powinieneś zobaczyć wygenerowany szablon wraz z formularzem logowania (rysunek 4.4).

The screenshot shows a web browser window with a dark header bar containing the word "Bookmarks". Below the header, the page title "Logowanie" is displayed in a large font. Underneath, there is a horizontal line and a text prompt: "Wypełnij poniższy formularz, aby się zalogować:". The form consists of two input fields: "Username:" and "Password:", each followed by a light gray rectangular input box. At the bottom of the form is a dark gray button with the white text "ZALOGUJ".

Rysunek 4.4. Strona logowania użytkownika

Wprowadź niepoprawne dane uwierzytelniające i wyślij formularz. Powinieneś otrzymać komunikat Nieprawidłowe dane uwierzytelniające (rysunek 4.5).

Rysunek 4.5. Komunikat tekstowy informujący o niepoprawnym logowaniu

Wprowadź poprawne poświadczenia. Wyświetli się komunikat Uwierzytelnienie zakończyło się sukcesem (rysunek 4.6).

Rysunek 4.6. Komunikat tekstowy z informacją o pomyślnym uwierzytelnieniu

Nauczyłeś się uwierzytelniać użytkowników i tworzyć własny widok uwierzytelniania. Co prawda możesz tworzyć własne widoki uwierzytelniania, ale Django zapewnia gotowe do użycia widoki uwierzytelniania, z których możesz skorzystać.

Użycie widoków uwierzytelniania w Django

Framework uwierzytelniania w Django zawiera wiele formularzy i widoków gotowych do natychmiastowego użycia. Utworzony przed chwilą widok logowania to dobre ćwiczenie pomagające w zrozumieniu procesu uwierzytelniania użytkowników w Django. Jednak w większości przypadków możesz wykorzystać wspomniane domyślne widoki uwierzytelniania. Do obsługi uwierzytelniania Django oferuje wymienione poniżej widoki. Wszystkie są dostępne w module `django.contrib.auth.views`.

- `LoginView`: obsługa formularza logowania oraz proces zalogowania użytkownika.
- `LogoutView`: obsługa wylogowania użytkownika.

Do obsługi zmiany hasła Django oferuje wymienione poniżej widoki.

- `PasswordChangeView`: obsługa formularza pozwalającego użytkownikowi na zmianę hasła.
- `PasswordChangeDoneView`: strona informująca o sukcesie operacji; zostanie wyświetlona użytkownikowi, gdy zmiana hasła zakończy się powodzeniem.

Do obsługi operacji resetowania hasła Django oferuje zaś następujące widoki.

- `PasswordResetView`: Umożliwienie użytkownikowi ponownego ustawienia hasła. Generowane jest przeznaczone tylko do jednokrotnego użycia łącze wraz z tokenem, które następnie będzie wysłane na adres e-mail danego użytkownika.
- `PasswordResetDoneView`: Wyświetlenie użytkownikowi strony z informacją o wysłaniu wiadomości e-mail wraz z łączem pozwalającym na ponowne ustawienie hasła.
- `PasswordResetConfirmView`: widok umożliwiający użytkownikowi zdefiniowanie nowego hasła.
- `PasswordResetCompleteView`: strona informująca o sukcesie operacji; zostanie wyświetlona użytkownikowi, gdy resetowanie hasła zakończy się powodzeniem.

Zastosowanie wymienionych wyżej widoków może zaoszczędzić sporą ilość czasu podczas tworzenia witryny internetowej obsługującej konta użytkowników. W widokach tych używane są wartości domyślne, które oczywiście można nadpisać. Przykładem może być wskazanie położenia szablonu przeznaczonego do wygenerowania lub formularza wyświetlanego przez widok.

Więcej informacji na temat wbudowanych widoków uwierzytelniania można znaleźć pod adresem <https://docs.djangoproject.com/en/4.1/topics/auth/default/#all-authentication-views>.

Widoki logowania i wylogowania

Przeprowadź edycję pliku *urls.py* aplikacji *account* i dodaj kod wyróżniony pogrubioną czcionką.

```
from django.urls import path
from django.contrib.auth import views as auth_views
from . import views

urlpatterns = [
    # Poprzedni adres URL strony logowania
    # path('login/', views.user_login, name='login'),
    # login / logout urls
    path('login/', auth_views.LoginView.as_view(), name='login'),
    path('logout/', auth_views.LogoutView.as_view(), name='logout'),
]
```

W powyższym kodzie oznaczyliśmy jako komentarz wzorzec adresu URL dla utworzonego wcześniej widoku *user_login*. Teraz wykorzystamy widok *LoginView* oferowany przez wbudowany w Django framework uwierzytelniania. Dodaliśmy także wzorzec adresu URL dla widoku *LogoutView*.

Utwórz nowy podkatalog w katalogu *templates/* aplikacji *account* i nadaj mu nazwę *registration*. Podkatalog ten to domyślna lokalizacja, w której widoki uwierzytelniania Django spodziewają się znaleźć szablony.

Moduł *django.contrib.admin* zawiera kilka szablonów uwierzytelniania, które są używane w witrynie administracyjnej. Podczas konfigurowania projektu aplikację *account* umieściliśmy na początku ustawienia *INSTALLED_APPS*, aby Django domyślnie korzystał z naszych szablonów zamiast szablonów uwierzytelniania zdefiniowanych w innych aplikacjach.

W katalogu *templates/registration* utwórz plik *login.html* i umieść w nim poniższy fragment kodu.

```
{% extends "base.html" %}

{% block title %}Logowanie{% endblock %}

{% block content %}
<h1>Logowanie</h1>
{% if form.errors %}
<p>
    Nazwa użytkownika lub hasło są niepoprawne.
    Spróbuj ponownie.
</p>
{% else %}
<p>Wypełnij poniższy formularz, aby się zalogować:</p>
```

```

{% endif %}
<div class="login-form">
  <form action="{% url 'login' %}" method="post">
    {{ form.as_p }}
    {% csrf_token %}
    <input type="hidden" name="next" value="{{ next }}" />
    <p><input type="submit" value="Zaloguj"></p>
  </form>
</div>
{% endblock %}

```

Ten szablon logowania jest bardzo podobny do utworzonego wcześniej. Domyślnie Django używa formularza `AuthenticationForm` pochodzącego z modułu `django.contrib.auth.forms`. Formularz próbuje uwierzytelnić użytkownika i zgłasza błąd weryfikacji, gdy logowanie zakończy się niepowodzeniem. W takim przypadku za pomocą znacznika szablonu `{% if form.errors %}` można przeanalizować te błędy, aby sprawdzić, czy podane zostały nieprawidłowe dane uwierzytelniające.

Zwróć uwagę na dodanie ukrytego elementu HTML `<input>`, przeznaczonego do wysłania wartości zmiennej o nazwie `next`. Ta zmienna będzie dostarczana do widoku logowania, jeśli przekazesz do żądania parametr o nazwie `next`, na przykład przez otwarcie w przeglądarce strony `http://127.0.0.1:8000/account/login/?next=/account/`.

Wartością parametru `next` musi być adres URL. Jeżeli ten parametr zostanie podany, widok logowania w Django przekieruje użytkownika po zalogowaniu do podanego adresu URL.

Teraz utwórz szablon `logged_out.html` w katalogu `registration` i umieść w nim następujący fragment kodu.

```

{% extends "base.html" %}

{% block title %}Wylogowanie{% endblock %}

{% block content %}
<h1>Wylogowanie</h1>
<p>
  Zostałeś pomyślnie wylogowany.
  Możesz <a href="{% url 'login' %}">zalogować się ponownie</a>.
</p>
{% endblock %}

```

Ten szablon zostanie przez Django wyświetlony po wylogowaniu użytkownika.

Dodaliśmy wzorce i szablony adresów URL dla widoków logowania i wylogowania. Użytkownicy mogą teraz logować się i wylogowywać za pomocą oferowanych przez Django widoków uwierzytelniania.

Przystępujemy teraz do utworzenia nowego widoku przeznaczonego do wyświetlenia użytkownikowi panelu głównego (ang. *dashboard*) po tym, jak już zaloguje się w aplikacji.

Przeprowadź edycję pliku *views.py* aplikacji *account* i umieść w nim poniższy fragment kodu.

```
from django.contrib.auth.decorators import login_required

@login_required
def dashboard(request):
    return render(request,
                  'account/dashboard.html',
                  {'section': 'dashboard'})
```

Stworzyliśmy widok pulpitu nawigacyjnego i zastosowaliśmy do niego dekorator `login_required` frameworka uwierzytelniania. Zadanie dekoratora `login_required` polega na sprawdzeniu, czy bieżący użytkownik został uwierzytelniony.

Jeżeli użytkownik jest uwierzytelniony, następuje wykonanie udekorowanego widoku. Gdy natomiast użytkownik nie jest uwierzytelniony, zostaje przekierowany na stronę logowania, a adres URL, do którego próbował uzyskać dostęp, będzie podany jako wartość parametru `next` żądania GET.

Tym samym po udanym logowaniu użytkownik powróci na stronę, do której wcześniej próbował uzyskać dostęp. Pamiętaj, że do obsługi tego rodzaju sytuacji dodaliśmy w szablonie logowania ukryty element HTML `<input>`.

Zdefiniowaliśmy również zmienną `section`. Użyjemy tej zmiennej do zaznaczenia bieżącej sekcji w menu głównym witryny.

Teraz należy utworzyć szablon dla widoku panelu głównego.

Utwórz nowy plik w katalogu *templates/account/*, nadaj mu nazwę *dashboard.html* i umieść w nim przedstawiony poniżej kod.

```
{% extends "base.html" %}

{% block title %}Panel główny{% endblock %}

{% block content %}
<h1>Panel główny</h1>
<p>Witaj w panelu głównym.</p>
{% endblock %}
```

Kolejnym krokiem jest dodanie poniższego wzorca adresu URL dla nowego widoku. To zadanie przeprowadzamy w pliku *urls.py* aplikacji *account*. Nowy kod został wyróżniony pogrubioną czcionką:

```
urlpatterns = [
    # Poprzedni adres URL strony logowania
    # path('login/', views.user_login, name='login'),

    # login / logout urls
    path('login/', auth_views.LoginView.as_view(), name='login'),
    path('logout/', auth_views.LogoutView.as_view(), name='logout'),

    path('', views.dashboard, name='dashboard'),
]
```

Teraz przeprowadź edycję pliku *settings.py* projektu i dodaj poniższy fragment kodu.

```
LOGIN_REDIRECT_URL = 'dashboard'
LOGIN_URL = 'login'
LOGOUT_URL = 'logout'
```

Zdefiniowaliśmy następujące ustawienia.

- `LOGIN_REDIRECT_URL`: wskazujemy Django adres URL, do którego ma nastąpić przekierowanie, gdy widok `contrib.auth.views.login` nie otrzymuje parametru `next`.
- `LOGIN_URL`: Adres URL, do którego ma nastąpić przekierowanie po zalogowaniu użytkownika (np. za pomocą dekoratora `login_required`).
- `LOGOUT_URL`: Adres URL, do którego ma nastąpić przekierowanie po wylogowaniu użytkownika.

Użyliśmy nazw adresów URL, które wcześniej zdefiniowaliśmy we wzorcach adresów URL za pomocą atrybutu `name` funkcji `path()`. Do tych ustawień zamiast nazw adresów URL można również użyć zakodowanych „na sztywno” adresów URL.

Oto krótkie podsumowanie przeprowadzonych dotąd działań.

- Do projektu dodaliśmy wbudowane we frameworku uwierzytelniania Django widoki logowania i wylogowania.
- Przygotowaliśmy własne szablony dla obu widoków i zdefiniowaliśmy prosty widok, do którego użytkownik zostanie przekierowany po zalogowaniu.
- Na koniec skonfigurowaliśmy ustawienia Django, aby wspomniane adresy URL były używane domyślnie.

Teraz do szablonu bazowego dodamy łącza logowania i wylogowania. Aby to zrobić, koniecznie trzeba ustalić, czy bieżący użytkownik jest zalogowany. Na tej podstawie zostanie wyświetlone prawidłowe łącze (logowania lub wylogowania). Bieżący użytkownik jest przez oprogramowanie pośredniczące ustawiony w obiekcie `HttpRequest`. Dostęp do niego uzyskujesz za pomocą `request.user`. Użytkownika znajdziesz w wymienionym obiekcie nawet wtedy, gdy nie został uwierzytelniony. W takim przypadku

użytkownik będzie zdefiniowany w postaci egzemplarza obiektu `AnonymousUser`. Najlepszym sposobem zweryfikowania, czy użytkownik został uwierzytelniony, jest sprawdzenie wartości jego atrybutu „tylko do odczytu” `is_authenticated`.

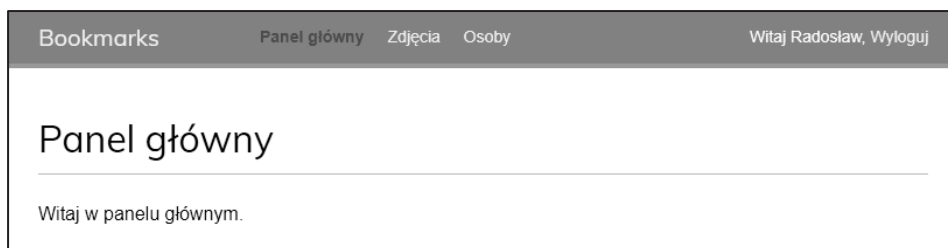
Przeprowadź edycję pliku `base.html` i dodaj poniższe wiersze wyróżnione pogrubioną czcionką.

```
{% load static %}
<!DOCTYPE html>
<html>
<head>
  <title>{% block title %}{% endblock %}</title>
  <link href="{% static 'css/base.css' %}" rel="stylesheet">
</head>
<body>
  <div id="header">
    <span class="logo">Bookmarks</span>
    {% if request.user.is_authenticated %}
      <ul class="menu">
        <li {% if section == "dashboard" %}class="selected"{% endif %}>
          <a href="{% url 'dashboard' %}">Panel główny</a>
        </li>
        <li {% if section == "images" %}class="selected"{% endif %}>
          <a href="#">Zdjęcia</a>
        </li>
        <li {% if section == "people" %}class="selected"{% endif %}>
          <a href="#">Osoby</a>
        </li>
      </ul>
    {% endif %}
    <span class="user">
      {% if request.user.is_authenticated %}
        Witaj {{ request.user.first_name|default:request.user.username }},
        <a href="{% url 'logout' %}">Wyloguj</a>
      {% else %}
        <a href="{% url 'login' %}">Zaloguj </a>
      {% endif %}
    </span>
  </div>
  <div id="content">
    {% block content %}
    {% endblock %}
  </div>
</body>
</html>
```

Menu witryny internetowej będzie wyświetlane jedynie uwierzytelnionym użytkownikom. Sprawdzana jest także zmienna reprezentująca sekcję witryny, w celu dodania klasy atrybutu `selected` do odpowiedniego elementu `` i tym samym zaznaczenia

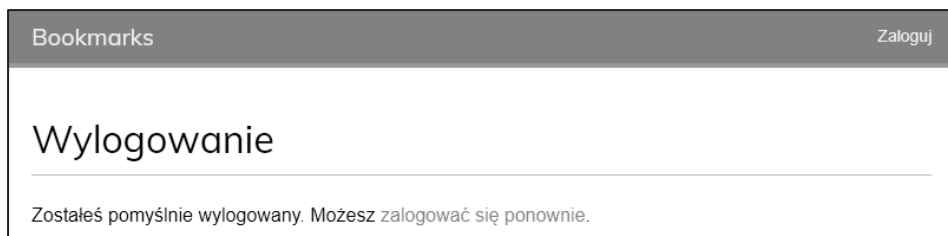
za pomocą CSS nazwy bieżącej sekcji. Jeśli użytkownik jest zalogowany, wyświetlane jest imię uwierzytelnionego użytkownika i łącze pozwalające mu na wylogowanie. Jeżeli użytkownik nie jest uwierzytelniony, wyświetlone będzie łącze pozwalające mu na zalogowanie. Jeśli nazwa użytkownika jest pusta, jest wyświetlana za pomocą wywołania `request.user.first_name|default:request.user.username`.

W przeglądarce internetowej przejdź pod adres `http://127.0.0.1:8000/account/login/`. Powinieneś zobaczyć stronę logowania. Podaj prawidłowe dane uwierzytelniające i kliknij przycisk *Zaloguj*. Wyświetli się ekran pokazany na rysunku 4.7.

Rysunek 4.7. Strona panelu głównego

Nazwa sekcji *Panel główny* została za pomocą stylów CSS wyświetlona innym kolorem czcionki, ponieważ odpowiadającemu jej elementowi `` przypisaliśmy klasę `selected`. Skoro użytkownik jest uwierzytelniony, jego imię wyświetlamy po prawej stronie nagłówka. Kliknij łącze *Wyloguj*. Powinieneś zobaczyć stronę podobną do pokazanej na rysunku 4.8.

Rysunek 4.8. Strona wyświetlana po wylogowaniu użytkownika

Na tej stronie widać, że użytkownik jest wylogowany, w związku z czym menu witryny nie jest wyświetlane. Łącze znajdujące się po prawej stronie nagłówka zmienia się na *Zaloguj*.

Ostrzeżenie

Jeżeli zamiast przygotowanej wcześniej **strony wylogowania** zostanie wyświetlona strona wylogowania witryny administracyjnej Django, sprawdź listę `INSTALLED_APPS` projektu i upewnij się, że wpis dotyczący aplikacji `django.contrib.admin` znajduje się po `account`. Obie aplikacje zawierają szablony wylogowania znajdujące się w tej samej ścieżce względnej. Z tego powodu mechanizm ładujący szablony Django przejrzy różne aplikacje na liście `INSTALLED_APPS` i użyje pierwszego znalezionej szablonu.

Widoki zmiany hasła

Użytkownikom witryny musimy zapewnić możliwość zmiany hasła po zalogowaniu się. Zintegrujemy więc oferowane przez framework uwierzytelniania Django widoki przeznaczone do obsługi procedury zmiany hasła.

Otwórz plik `urls.py` aplikacji `account` i umieść w nim poniższe wzorce adresów URL.

```
urlpatterns = [
    # Poprzedni adres URL strony logowania
    # path('login/', views.user_login, name='login'),

    # login / logout urls
    path('login/', auth_views.LoginView.as_view(), name='login'),
    path('logout/', auth_views.LogoutView.as_view(), name='logout'),

    # Adresy URL przeznaczone do obsługi zmiany hasła
    path('password-change/',
         auth_views.PasswordChangeView.as_view(),
         name='password_change'),
    path('password-change/done/',
         auth_views.PasswordChangeDoneView.as_view(),
         name='password_change_done'),

    path('', views.dashboard, name='dashboard'),
]
```

Widok `PasswordChangeView` zapewnia obsługę formularza pozwalającego na zmianę hasła, natomiast `PasswordChangeDoneView` wyświetla komunikat informujący o sukcesie po udanej operacji zmiany hasła przez użytkownika. Przystępujemy więc do przygotowania szablonu dla wymienionych widoków.

Dodaj nowy plik w katalogu `templates/registration` aplikacji `account` i nadaj mu nazwę `password_change_form.html`. Następnie w nowym pliku umieść poniższy fragment kodu.

```
{% extends "base.html" %}

{% block title %}Zmiana hasła{% endblock %}

{% block content %}
```

```

<h1>Zmiana hasła</h1>
<p>Wypełnij poniższy formularz, aby zmienić hasło.</p>
<form method="post">
  {{ form.as_p }}
  <p><input type="submit" value="Zmień"></p>
  {% csrf_token %}
</form>
{% endblock %}

```

Przedstawiony szablon zawiera formularz przeznaczony do obsługi procedury zmiany hasła.

Teraz w tym samym katalogu utwórz kolejny plik i nadaj mu nazwę *password_change_done.html*. Następnie w nowym pliku umieść poniższy fragment kodu.

```

{% extends "base.html" %}

{% block title %}Hasło zostało zmienione{% endblock %}

{% block content %}
  <h1>Hasło zostało zmienione</h1>
  <p>Zmiana hasła zakończyła się powodzeniem.</p>
{% endblock %}

```

Ten szablon zawiera jedynie komunikat sukcesu wyświetlany, gdy przeprowadzona przez użytkownika operacja zmiany hasła zakończy się powodzeniem.

W przeglądarce internetowej przejdź pod adres *http://127.0.0.1:8000/account/password-change/*. Jeżeli użytkownik nie jest **zalogowany**, nastąpi przekierowanie na stronę logowania. Po udanym uwierzytelnieniu zobaczysz formularz pozwalający na zmianę hasła pokazany na rysunku 4.9.

W wyświetlonym formularzu należy podać dotychczasowe hasło oraz nowe, a następnie kliknąć przycisk *Zmień*. Jeżeli operacja przebiegnie bez problemów, zostanie wyświetlona pokazana poniżej strona wraz z komunikatem informującym o sukcesie (rysunek 4.10).

Wyloguj się i zaloguj ponownie za pomocą nowego hasła, aby sprawdzić, że wszystko działa zgodnie z oczekiwaniami.

Widoki odzyskiwania hasła

Otwórz plik *urls.py* aplikacji *account* i umieść w nim poniższe wzorce adresów URL.

```

urlpatterns = [
    # Poprzedni adres URL strony logowania
    # path('login/', views.user_login, name='login'),

```

Bookmarks Panel główny Zdjęcia Osoby Witaj Radosław, Wyloguj

Zmiana hasła

Wypełnij poniższy formularz, aby zmienić hasło.

Stare hasło:

Nowe hasło:

- Twoje hasło nie może być zbyt podobne do twoich innych danych osobistych.
- Twoje hasło musi zawierać co najmniej 8 znaków.
- Twoje hasło nie może być powszechnie używanym hasłem.
- Twoje hasło nie może składać się tylko z cyfr.

Nowe hasło (powtórz):

ZMIEŃ

Rysunek 4.9. Formularz zmiany hasła

Bookmarks Panel główny Zdjęcia Osoby Witaj Radosław, Wyloguj

Hasło zostało zmienione

Zmiana hasła zakończyła się powodzeniem.

Rysunek 4.10. Strona z komunikatem o pomyślnej zmianie hasła

```
# Adresy URL logowania / wylogowania
path('login/', auth_views.LoginView.as_view(), name='login'),
path('logout/', auth_views.LogoutView.as_view(), name='logout'),

# Adresy URL przeznaczone do obsługi zmiany hasła
path('password-change/',
     auth_views.PasswordChangeView.as_view(),
     name='password_change'),
```

```

path('password-change/done/',
     auth_views.PasswordChangeDoneView.as_view(),
     name='password_change_done'),

# Adresy URL przeznaczone do obsługi procedury odzyskiwania hasła
path('password-reset/',
     auth_views.PasswordResetView.as_view(),
     name='password_reset'),
path('password-reset/done/',
     auth_views.PasswordResetDoneView.as_view(),
     name='password_reset_done'),
path('password-reset/<uidb64>/<token>/',
     auth_views.PasswordResetConfirmView.as_view(),
     name='password_reset_confirm'),
path('password-reset/complete/',
     auth_views.PasswordResetCompleteView.as_view(),
     name='password_reset_complete'),

path('', views.dashboard, name='dashboard'),
]

```

Dodaj nowy plik w katalogu *templates/registration/* aplikacji *account* i nadaj mu nazwę *password_reset_form.html*. Następnie w nowym pliku umieść poniższy fragment kodu.

```

{% extends "base.html" %}

{% block title %}Odzyskiwanie hasła{% endblock %}

{% block content %}
<h1>Zapomniałeś hasła?</h1>
<p>Podaj adres e-mail, aby zdefiniować nowe hasło.</p>
<form method="post">
  {{ form.as_p }}
  <p><input type="submit" value="Wyślij wiadomość e-mail"></p>
  {% csrf_token %}
</form>
{% endblock %}

```

Teraz utwórz w tym samym katalogu kolejny plik, tym razem o nazwie *password_reset_email.html*. Następnie w nowym pliku umieść poniższy fragment kodu.

```

Otrzymałeś żądanie odzyskania hasła dla użytkownika używającego adresu
↳e-mail {{email }}. Kliknij poniższe łącze:
{{ protocol }}://{{ domain }}{% url "password_reset_confirm" uidb64=uid
↳token=token %}
Twoja nazwa użytkownika: {{ user.get_username }}

```

Szablon *password_reset_email.html* zostanie użyty do wygenerowania wiadomości e-mail wysyłanej użytkownikowi, który chce przeprowadzić operację odzyskania hasła.

Wiadomość ta zawiera wygenerowany przez widok token, który jest potrzebny do ustawienia nowego hasła.

Utwórz w tym samym katalogu kolejny plik i nadaj mu nazwę *password_reset_done.html*. Następnie w nowym pliku umieść poniższy fragment kodu.

```
{% extends "base.html" %}

{% block title %}Odzyskiwanie hasła{% endblock %}

{% block content %}
<h1>Odzyskiwania hasła</h1>
<p> Wysłaliśmy Ci wiadomość e-mail wraz z instrukcjami pozwalającymi
↳na zdefiniowanie nowego hasła.</p>
<p>Jeżeli nie otrzymałeś tej wiadomości, to upewnij się, że w formularzu
↳wpisałeś adres e-mail podany podczas zakładania konta użytkownika.</p>
{% endblock %}
```

Utwórz kolejny plik szablonu w tym samym katalogu i nadaj mu nazwę *password_reset_confirm.html*. Następnie w nowym pliku umieść poniższy fragment kodu.

```
{% extends "base.html" %}

{% block title %}Odzyskiwanie hasła{% endblock %}

{% block content %}
<h1>Odzyskiwania hasła</h1>
{% if validlink %}
<p>Dwukrotnie podaj nowe hasło:</p>
<form method="post">
  {{ form.as_p }}
  {% csrf_token %}
  <p><input type="submit" value="Zmień hasło" /></p>
</form>
{% else %}
<p>Łącze pozwalające na odzyskanie hasła jest nieprawidłowe, ponieważ
↳prawdopodobnie zostało już wcześniej użyte. Musisz ponownie rozpocząć
↳procedurę odzyskiwania hasła.</p>
{% endif %}
{% endblock %}
```

W tym szablonie sprawdzamy, czy podane łącze jest prawidłowe. W tym celu weryfikowana jest zmienna *validlink*. Oferowany przez Django widok *PasswordResetConfirmView* ustawia zmienną i umieszcza ją w kontekście szablonu. Jeżeli łącze jest prawidłowe, wtedy wyświetlamy użytkownikowi formularz odzyskiwania hasła. Użytkownicy mogą ustawić nowe hasło tylko wtedy, gdy dysponują prawidłowym łączem odzyskiwania hasła.

Utwórz kolejny plik szablonu i nadaj mu nazwę *password_reset_complete.html*. Następnie umieść w nim poniższy fragment kodu.

```
{% extends "base.html" %}

{% block title %}Odzyskiwanie hasła{% endblock %}

{% block content %}
  <h1>Ustawianie hasła</h1>
  <p>Hasło zostało zdefiniowane. Możesz się już <a href="{% url 'login' %}"
  ↳>">zalogować</a>.</p>
{% endblock %}
```

Na koniec przeprowadź edycję szablonu *registration/login.html* aplikacji account i dodaj poniższe wiersze wyróżnione pogrubioną czcionką.

```
{% extends "base.html" %}

{% block title %}Logowanie{% endblock %}

{% block content %}
  <h1>Logowanie</h1>
  {% if form.errors %}
    <p>
      Nazwa użytkownika lub hasło są niepoprawne.
      Spróbuj ponownie.
    </p>
  {% else %}
    <p>Wypełnij poniższy formularz, aby się zalogować:</p>
  {% endif %}
  <div class="login-form">
    <form action="{% url 'login' %}" method="post">
      {{ form.as_p }}
      {% csrf_token %}
      <input type="hidden" name="next" value="{{ next }}" />
      <p><input type="submit" value="Zaloguj"></p>
    </form>
    <p>
      <a href="{% url 'password_reset' %}">
        Zapomniałeś hasła?
      </a>
    </p>
  </div>
{% endblock %}
```

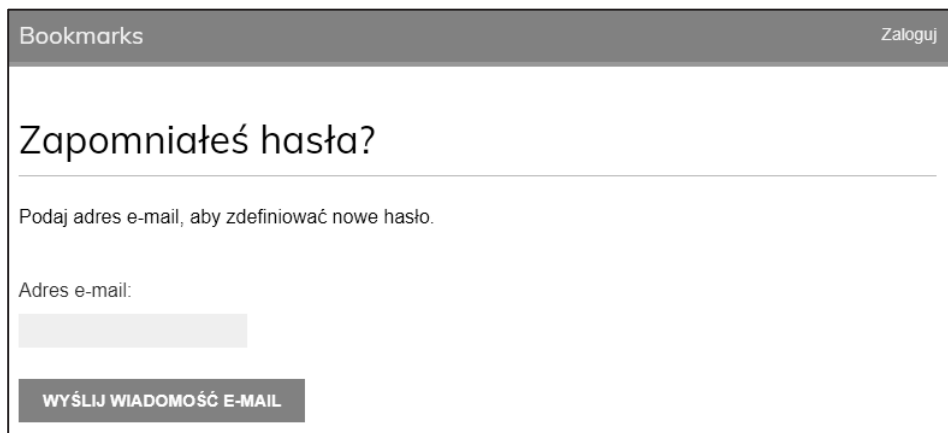
Teraz w przeglądarce internetowej przejdź pod adres *http://127.0.0.1:8000/account/login/*. Strona logowania powinna teraz zawierać łącze do strony odzyskiwania hasła (rysunek 4.11).

The screenshot shows a web page with a dark header containing the text 'Bookmarks' on the left and 'Zaloguj' on the right. The main content area has the title 'Logowanie' followed by a horizontal line. Below the title, the text reads 'Wypełnij poniższy formularz, aby się zalogować:'. There are two input fields: the first is labeled 'Nazwa użytkownika:' and the second is labeled 'Hasło:'. Below the second input field is a dark button with the text 'ZALOGUJ'. At the bottom of the form area, there is a link that says 'Zapomniałeś hasła?'.

Rysunek 4.11. Strona logowania zawierająca łącze do strony odzyskiwania hasła

Kliknij łącze *Zapomniałeś hasła?*. Powinieneś zobaczyć stronę podobną do pokazanej na rysunku 4.12.

The screenshot shows a web page with a dark header containing the text 'Bookmarks' on the left and 'Zaloguj' on the right. The main content area has the title 'Zapomniałeś hasła?' followed by a horizontal line. Below the title, the text reads 'Podaj adres e-mail, aby zdefiniować nowe hasło.'. There is one input field labeled 'Adres e-mail:'. Below the input field is a dark button with the text 'WYŚLIJ WIADOMOŚĆ E-MAIL'.

Rysunek 4.12. Formularz przywracania hasła

Na tym etapie w pliku *settings.py* projektu trzeba umieścić konfigurację serwera **SMTP**, aby umożliwić Django wysyłanie wiadomości e-mail. Procedura dodania tego rodzaju konfiguracji do projektu została omówiona w rozdziale 2., „Usprawnienie bloga za

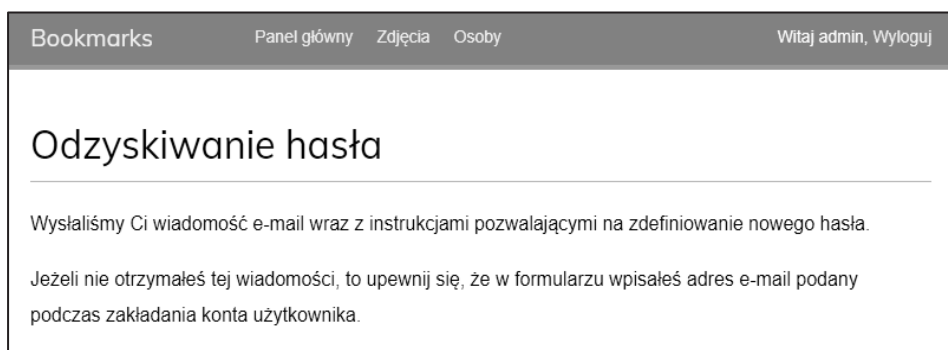
pomocą funkcji zaawansowanych”. Jednak podczas pracy nad aplikacją można skonfigurować Django do przekazywania wiadomości e-mail na standardowe wyjście zamiast ich faktycznego wysyłania za pomocą serwera SMTP. Framework Django oferuje mechanizm backend do wyświetlania wiadomości e-mail w konsoli.

Teraz przeprowadź edycję pliku *settings.py* swojego projektu i dodaj poniższy fragment kodu.

```
EMAIL_BACKEND = 'django.core.mail.backends.console.EmailBackend'
```

Ustawienie `EMAIL_BACKEND` wskazuje klasę, która będzie używana do wysyłania wiadomości e-mail.

Wróć do przeglądarki internetowej, podaj adres e-mail istniejącego użytkownika i kliknij przycisk *Wyślij e-mail*. Powinieneś zobaczyć stronę podobną do pokazanej na rysunku 4.13.

Rysunek 4.13. Strona z informacją o wysłaniu wiadomości e-mail dotyczącej odzyskiwania hasła

Spójrz na konsolę, na której został uruchomiony serwer programistyczny. Powinieneś zobaczyć wygenerowaną wiadomość e-mail.

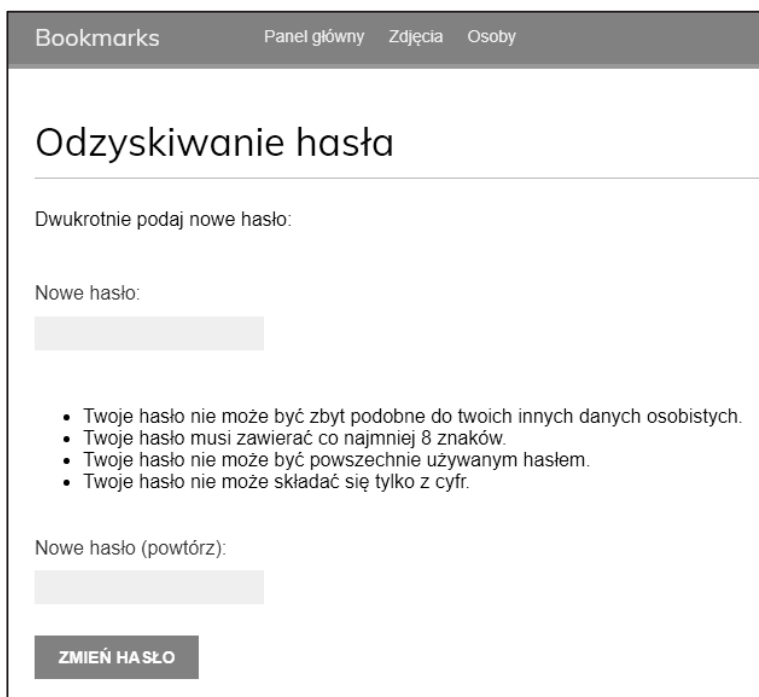
```
Content-Type: text/plain; charset="utf-8"
MIME-Version: 1.0
Content-Transfer-Encoding: 8bit
Subject:
=?utf-8?q?Reset_has=C5=82a_dla_konta_na_stronie_127=2E0=2E0=2E1=3A8000?=
From: webmaster@localhost
To: test@gmail.com
Date: Sat, 25 Feb 2023 12:57:29 -0000
Message-ID: <167732984913.11996.12138340043145121556@DESKTOP-DCOPFRB>
```

Otrzymaliśmy żądanie odzyskania hasła dla użytkownika używającego adresu ↪e-mail kowalski@op.pl. Kliknij poniższe łącze:

```
http://127.0.0.1:8000/account/password-reset/Mg/  
↳bk6k3t-a46f68e5113ebe4762af23497afa7343/  
Twoja nazwa użytkownika: test
```

Ta wiadomość e-mail została wygenerowana za pomocą utworzonego wcześniej szablonu *password_reset_email.html*. Adres URL pozwalający na przejście do strony odzyskiwania hasła zawiera token dynamicznie wygenerowany przez Django.

Skopiuj z wiadomości e-mail adres URL, który powinien wyglądać podobnie do następującego *http://127.0.0.1:8000/account/password-reset/MQ/ardx0u-b4973cfa2c70d652a190e79054bc479a/*, i otwórz go w przeglądarce. Powinieneś zobaczyć stronę podobną do pokazanej na rysunku 4.14.

The screenshot shows a web browser window with a navigation bar at the top containing 'Bookmarks', 'Panel główny', 'Zdjęcia', and 'Osoby'. The main content area has a heading 'Odzyskiwanie hasła'. Below the heading, there is a text prompt 'Dwukrotnie podaj nowe hasło:'. This is followed by a label 'Nowe hasło:' and a text input field. Below the input field is a list of requirements for the password:

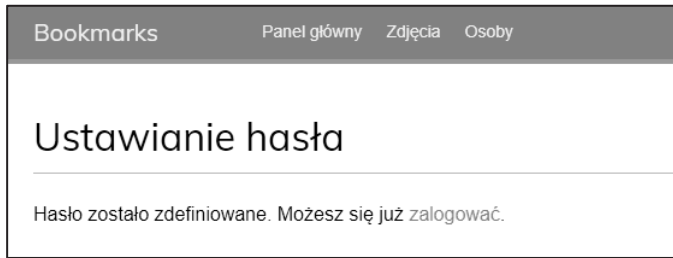
- Twoje hasło nie może być zbyt podobne do twoich innych danych osobistych.
- Twoje hasło musi zawierać co najmniej 8 znaków.
- Twoje hasło nie może być powszechnie używanym hasłem.
- Twoje hasło nie może składać się tylko z cyfr.

Below the list is another label 'Nowe hasło (powtórz):' and a second text input field. At the bottom of the form is a button labeled 'ZMIEN HASŁO'.

Rysunek 4.14. Formularz odzyskiwania hasła

To jest strona umożliwiająca użytkownikowi podanie nowego hasła; odpowiada ona szablonowi *password_reset_confirm.html*. W obu polach formularza wpisz nowe hasło, a następnie kliknij przycisk *Zmień hasło*. Django utworzy nowy skrót hasła i zapisze go w bazie danych. Jeżeli operacja przebiegnie bez problemów, zostanie wyświetlona pokazana poniżej strona wraz z komunikatem informującym o sukcesie (rysunek 4.15).

Teraz użytkownik może zalogować się na swoje konto, podając nowe hasło.

Rysunek 4.15. Strona z komunikatem o pomyślnym odzyskaniu hasła

Każdy token przeznaczony do ustawienia nowego hasła może być użyty tylko jednokrotnie. Jeżeli ponownie otworzysz w przeglądarce internetowej otrzymane łącze, zostanie wyświetlony komunikat informujący o nieprawidłowym tokenie.

W ten sposób w projekcie zintegrowałeś widoki oferowane przez framework uwierzytelniania w Django. Wspomniane widoki są odpowiednie do użycia w większości sytuacji. Jednak zawsze możesz utworzyć własne widoki, jeśli potrzebna jest obsługa niestandardowego zachowania.

Wzorce adresów URL uwierzytelniania, które właśnie utworzyliśmy, udostępnia również framework Django. Teraz zastąpimy wzorce adresów URL uwierzytelniania wzorcami dostarczonymi przez Django.

Możesz ująć w komentarz wzorce adresów URL uwierzytelniania, które dodaliśmy do pliku `urls.py` aplikacji `account`, i zamiast tego dodać aplikację `django.contrib.auth.urls` tak, jak pokazałem poniżej. Nowy kod został wyróżniony pogrubioną czcionką.

```
from django.urls import path, include
from django.contrib.auth import views as auth_views
from . import views

urlpatterns = [
    # Poprzedni widok logowania
    # path('login/', views.user_login, name='login'),

    # path('login/', auth_views.LoginView.as_view(), name='login'),
    # path('logout/', auth_views.LogoutView.as_view(), name='logout')

    # Adresy URL przeznaczone do obsługi zmiany hasła
    # path('password-change/',
    # auth_views.PasswordChangeView.as_view(),
    # name='password_change'),
    # path('password-change/done/',
    # auth_views.PasswordChangeDoneView.as_view(),
    # name='password_change_done'),
```

```

# Adresy URL przeznaczone do obsługi procedury odzyskiwania hasła
# path('password-reset/',
#      auth_views.PasswordResetView.as_view(),
#      name='password_reset'),
# path('password-reset/done/',
#      auth_views.PasswordResetDoneView.as_view(),
#      name='password_reset_done'),
# path('password-reset/<uidb64>/<token>/',
#      auth_views.PasswordResetConfirmView.as_view(),
#      name='password_reset_confirm'),
# path('password-reset/complete/',
#      auth_views.PasswordResetCompleteView.as_view(),
#      name='password_reset_complete'),

path('', include('django.contrib.auth.urls')),
path('', views.dashboard, name='dashboard'),
]

```

Więcej informacji na temat wzorców adresów URL uwierzytelniania można znaleźć na stronie <https://github.com/django/django/blob/stable/4.0.x/django/contrib/auth/urls.py>

Dodaaliśmy teraz do naszego projektu wszystkie niezbędne widoki uwierzytelniania. Następnie zaimplementujemy mechanizmy rejestracji użytkowników.

Rejestracja użytkownika i profile użytkownika

Istniejący użytkownicy mogą się zalogować, wylogować, zmienić hasło lub je odzyskać, jeśli go zapomną. Musimy teraz przygotować widok pozwalający nowym odwiedzającym witrynę na założenie w niej konta użytkownika.

Rejestracja użytkownika

Przystępujemy do utworzenia prostego widoku pozwalającego odwiedzającemu na zarejestrowanie się w naszej witrynie internetowej. Zaczniemy od formularza, w którym nowy użytkownik wprowadzi nazwę użytkownika, swoje imię i nazwisko oraz hasło.

Przeprowadź edycję pliku *forms.py* w katalogu aplikacji account i umieść w nim poniższy fragment kodu.

```

from django import forms
from django.contrib.auth.models import User

```

```

class LoginForm(forms.Form):
    username = forms.CharField()
    password = forms.CharField(widget=forms.PasswordInput)

class UserRegistrationForm(forms.ModelForm):
    password = forms.CharField(label='Password',
                               widget=forms.PasswordInput)
    password2 = forms.CharField(label='Repeat password',
                                widget=forms.PasswordInput)

class Meta:
    model = User
    fields = ['username', 'first_name', 'email']

```

Utworzyliśmy formularz modelu (klasa `ModelForm`) dla modelu `User`. W przygotowanym formularzu będą uwzględnione jedynie pola `username`, `first_name` i `email`. Wartości wymienionych pól będą weryfikowane na podstawie odpowiadających im kolumn modelu. Jeśli na przykład użytkownik wybierze już istniejącą nazwę użytkownika, otrzyma komunikat o błędzie w trakcie walidacji formularza, ponieważ pole `username` jest zdefiniowane z ustawieniem `unique=True`.

Dodaliśmy dwa nowe pola `password` i `password2` przeznaczone do zdefiniowania hasła i jego potwierdzenia. Dodajmy kod walidacji pola, aby sprawdzić, czy oba hasła są takie same.

Zmodyfikuj plik `forms.py` w aplikacji `account` i dodaj do klasy `UserRegistrationForm` zamieszczoną poniżej metodę `clean_password2()`. Nowy kod został wyróżniony pogrubioną czcionką.

```

class UserRegistrationForm(forms.ModelForm):
    password = forms.CharField(label='Hasło',
                               widget=forms.PasswordInput)
    password2 = forms.CharField(label='Powtórz hasło',
                                widget=forms.PasswordInput)

class Meta:
    model = User
    fields = ['username', 'first_name', 'email']

    def clean_password2(self):
        cd = self.cleaned_data
        if cd['password'] != cd['password2']:
            raise forms.ValidationError('Hasła nie są identyczne.')
        return cd['password2']

```

Zdefiniowaliśmy metodę `clean_password2()` w celu porównywania drugiego hasła z pierwszym i zgłoszenia błędu sprawdzania poprawności, jeśli hasła nie pasują. Metoda ta jest wywoływana podczas walidacji formularza za pomocą jego metody `is_valid()`.

Istnieje możliwość dostarczenia metody `clean_()` dla dowolnego pola formularza w celu wyczyszczenia jego wartości lub zgłoszenia błędu walidacji formularza dla określonego pola. Formularze zawierają także ogólną metodę `clean()` przeznaczoną do sprawdzenia całego formularza, co okazuje się użyteczne podczas walidacji pól zależnych wzajemnie od siebie. W tym przypadku zamiast zastępowania metody `clean()` formularza użyliśmy walidacji specyficznej dla pola `clean_password2()`. Pozwala to uniknąć zastępowania innych, specyficznych dla pól mechanizmów walidacji, które klasa `ModelForm` pobiera na podstawie mechanizmów kontroli (ang. *constraints*) ustawionych w modelu (na przykład sprawdzanie, czy nazwa użytkownika jest unikatowa).

Django oferuje również gotowy do natychmiastowego użycia formularz `UserCreationForm`. Znajdziesz go w aplikacji `django.contrib.auth.forms`, przy czym jest bardzo podobny do utworzonego przez nas wcześniej.

Przeprowadź edycję pliku `views.py` aplikacji `account` i umieść w nim poniższy fragment kodu wyróżniony pogrubioną czcionką.

```
from django.shortcuts import render
from django.contrib.auth import authenticate, login
from django.contrib.auth.decorators import login_required
from .forms import LoginForm, UserRegistrationForm

# ...

def register(request):
    if request.method == 'POST':
        user_form = UserRegistrationForm(request.POST)
        if user_form.is_valid():
            # Utworzenie nowego obiektu użytkownika; jednak jeszcze
            # nie zapisujemy go w bazie danych
            new_user = user_form.save(commit=False)
            # Ustawienie wybranego hasła
            new_user.set_password(
                user_form.cleaned_data['password'])
            # Zapisanie obiektu User
            new_user.save()
            return render(request,
                          'account/register_done.html',
                          {'new_user': new_user})
        else:
            user_form = UserRegistrationForm()
            return render(request,
                          'account/register.html',
                          {'user_form': user_form})
```

Widok pozwalający na utworzenie nowego konta użytkownika jest całkiem prosty. Zamiast zapisywać wprowadzone przez użytkownika hasło w postaci zwykłego tekstu,

wykorzystujemy metodę `set_password()` modelu `User`. Metoda ta obsługuje haszowanie hasła przed zapisaniem go w bazie danych.

Django nie przechowuje haseł w postaci zwykłego tekstu; zamiast tego przechowuje skróty (ang. *hashes*) haseł. Haszowanie to proces przekształcania podanego klucza w inną wartość (tzw. skrót). Funkcja skrótu służy do generowania wartości o stałej długości zgodnie z algorytmem matematycznym. Dzięki haszowaniu haseł za pomocą bezpiecznych algorytmów Django znacząco utrudnia złamanie haseł przechowywanych w bazie danych.

Domyślnie do przechowywania wszystkich haseł użytkowników Django używa algorytmu haszowania PBKDF2 ze skrótem SHA256. Framework obsługuje nie tylko sprawdzanie istniejących skrótów haseł obliczonych za pomocą algorytmu PBKDF2, ale także sprawdzanie przechowywanych skrótów haseł obliczonych za pomocą innych algorytmów, takich jak PBKDF2SHA1, `argon2`, `bcrypt` i `scrypt`.

Skróty haseł obsługiwane przez projekt Django są zdefiniowane za pomocą ustawienia `PASSWORD_HASHERS`. Oto domyślna lista `PASSWORD_HASHERS`.

```
PASSWORD_HASHERS = [  
    'django.contrib.auth.hashers.PBKDF2PasswordHasher',  
    'django.contrib.auth.hashers.PBKDF2SHA1PasswordHasher',  
    'django.contrib.auth.hashers.PBKDF2PasswordHasher',  
    'django.contrib.auth.hashers.BCryptSHA256PasswordHasher',  
    'django.contrib.auth.hashers.SCryptPasswordHasher',  
]
```

Do haszowania wszystkich haseł Django używa pierwszego wpisu na liście, w tym przypadku `PBKDF2PasswordHasher`. Reszty hasherów z listy Django może używać do sprawdzania istniejących haseł.

Ostrzeżenie

Hasher `scrypt` wprowadzono w Django 4.0. Jest bezpieczniejszy i bardziej zalecany niż `PBKDF2`. `PBKDF2` nadal jest jednak domyślnym hasherem, ponieważ `scrypt` wymaga zainstalowania `OpenSSL 1.1+` i więcej pamięci.

Więcej informacji o sposobach przechowywania haseł w Django i o hasherach możesz znaleźć na stronie <https://docs.djangoproject.com/en/4.1/topics/auth/passwords/>.

Otwórz plik `urls.py` aplikacji `account` i umieść w nim poniższe wzorce adresów URL oznaczone pogrubioną czcionką.

```
urlpatterns = [  
  
    # ...
```

```

    path('', include('django.contrib.auth.urls')),
    path('', views.dashboard, name='dashboard'),
    path('register/', views.register, name='register'),
]

```

Na koniec utwórz nowy szablon w katalogu *templates/account*, nadaj mu nazwę *register.html*, a następnie umieść w nim poniższy kod.

```

{% extends "base.html" %}

{% block title %}Utwórz konto{% endblock %}

{% block content %}
<h1>Utwórz konto</h1>
<p> Wypełnij poniższy formularz, aby się zarejestrować:</p>
<form method="post">
    {{ user_form.as_p }}
    {% csrf_token %}
    <p><input type="submit" value="Utwórz konto"></p>
</form>
{% endblock %}

```

Do tego samego katalogu dodaj nowy plik szablonu o nazwie *register_done.html*. Następnie w nowym pliku umieść poniższy fragment kodu.

```

{% extends "base.html" %}

{% block title %}Witaj{% endblock %}

{% block content %}
<h1>Witaj {{ new_user.first_name }}!</h1>
<p>
    Twoje konto zostało utworzone.
    Możesz się już <a href="{% url "login" %}">zalogować</a>.
</p>
{% endblock %}

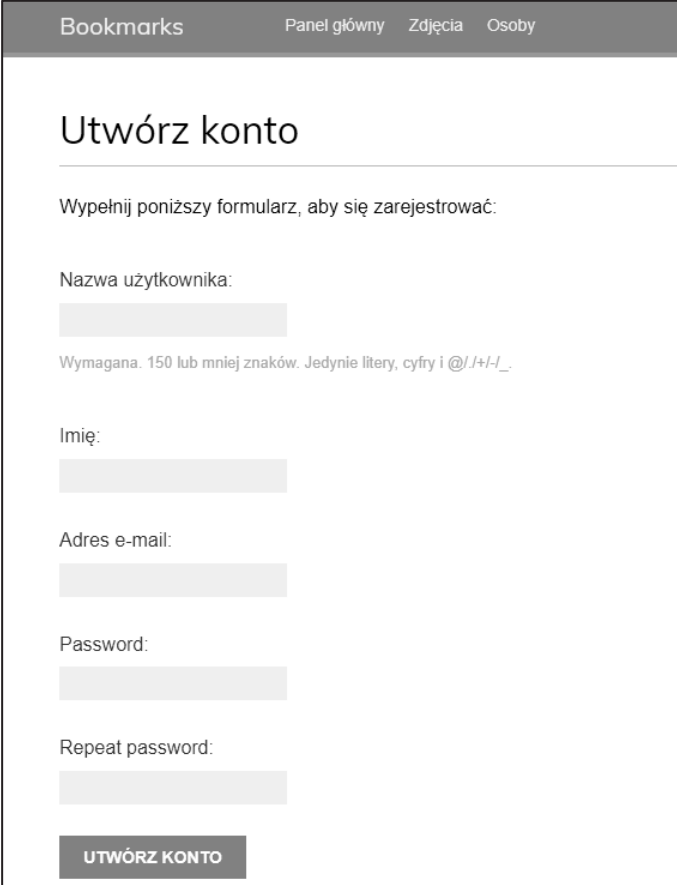
```

W przeglądarce internetowej przejdź pod adres *http://127.0.0.1:8000/account/register/*. Powinieneś zobaczyć wyświetloną stronę rejestracji nowego użytkownika (rysunek 4.16).

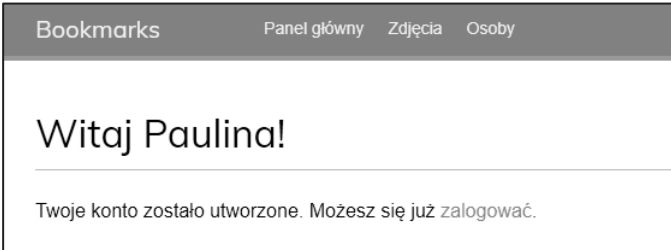
Podaj informacje potrzebne do utworzenia nowego konta użytkownika i kliknij przycisk *Utwórz konto*.

Jeżeli wszystkie pola zostały wypełnione prawidłowo, zostanie wyświetlona strona wraz z komunikatem informującym o pomyślnym utworzeniu nowego konta użytkownika (rysunek 4.17).

Kliknij łącze *Zaloguj*, a następnie podaj dane uwierzytelniające utworzonego przed chwilą użytkownika, aby potwierdzić, że możesz uzyskać dostęp do nowego konta.

The screenshot shows a registration form with a dark header containing 'Bookmarks', 'Panel główny', 'Zdjęcia', and 'Osoby'. The main heading is 'Utwórz konto'. Below it is the instruction 'Wypełnij poniższy formularz, aby się zarejestrować:'. The form contains five input fields: 'Nazwa użytkownika:' with a note 'Wymagana. 150 lub mniej znaków. Jedynie litery, cyfry i @/./+/-/_.', 'Imię:', 'Adres e-mail:', 'Password:', and 'Repeat password:'. A dark button labeled 'UTWÓRZ KONTO' is at the bottom.

Rysunek 4.16. Formularz tworzenia konta

The screenshot shows a confirmation page with a dark header containing 'Bookmarks', 'Panel główny', 'Zdjęcia', and 'Osoby'. The main heading is 'Witaj Paulina!'. Below it is the message 'Twoje konto zostało utworzone. Możesz się już zalogować.'

Rysunek 4.17. Strona z komunikatem o pomyślnym utworzeniu konta

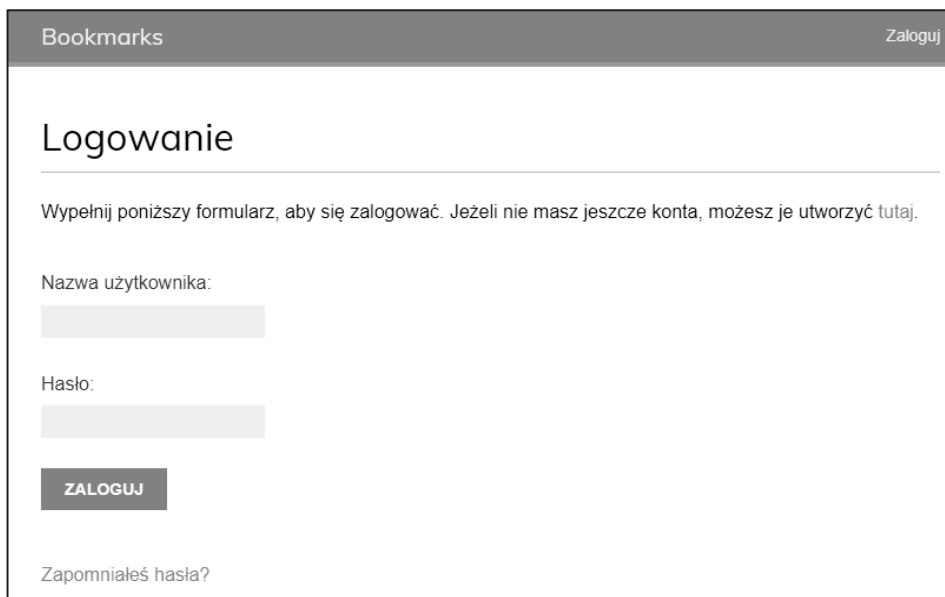
Teraz do szablonu logowania musimy dodać łącze pozwalające na rejestrację użytkownika. Przeprowadź edycję szablonu *registration/login.html* i poniższy wiersz kodu:

```
<p>Wypełnij poniższy formularz, aby się zalogować:</p>
```

zastęp następującym.

```
<p>
  Wypełnij poniższy formularz, aby się zalogować.
  Jeżeli nie masz jeszcze konta, możesz je utworzyć <a href="{% url
  ↪ "register" %}">tutaj</a>.
</p>
```

W przeglądarce internetowej przejdź pod adres <http://127.0.0.1:8000/account/login/>. Wynik powinien być podobny do pokazanego na rysunku 4.18.

Rysunek 4.18. Strona logowania zawierająca łącze do rejestracji

Stworzyliśmy stronę rejestracji dostępną ze strony logowania.

Rozbudowa modelu User

Podczas pracy z kontami użytkowników przekonasz się, że model `User` oferowany przez framework uwierzytelniania Django sprawdza się w większości przypadków. Jednak standardowy model `User` zawiera ograniczony zestaw pól. Dlatego też prawdopodobnie będzie trzeba niekiedy rozbudować model o możliwość przechowywania dodatkowych danych.

Prostym sposobem na rozszerzenie modelu `User` jest utworzenie modelu profilu, który zawiera relację „jeden do jednego” z modelem `User` frameworka Django oraz wszelkie dodatkowe pola. Relacja „jeden do jednego” jest podobna do stosowania pola `ForeignKey`

z parametrem `unique = True`. Druga strona relacji to niejawną relacją „jeden do jednego” z powiązaniem modelem zamiast menedżera wielu elementów. Z każdej strony relacji pobieramy jeden powiązany obiekt.

Przeprowadź edycję pliku `models.py` aplikacji `account` i umieść w nim poniższy fragment kodu oznaczony pogrubioną czcionką.

```
from django.db import models
from django.conf import settings

class Profile(models.Model):
    user = models.OneToOneField(settings.AUTH_USER_MODEL,
                               on_delete=models.CASCADE)
    date_of_birth = models.DateField(blank=True, null=True)
    photo = models.ImageField(upload_to='users/%Y/%m/%d/',
                              blank=True)

    def __str__(self):
        return f'Profil użytkownika {self.user.username}'
```

Ostrzeżenie

Aby kod był generyczny, do pobrania modelu użytkownika używamy funkcji `get_user_model()`. Następnie, podczas definiowania relacji z tym modelem zamiast bezpośredniego odwoływania się do modelu `User` można korzystać z opcji `AUTH_USER_MODEL`. Więcej informacji na ten temat można przeczytać na stronie https://docs.djangoproject.com/en/4.1/topics/auth/customizing/#django.contrib.auth.get_user_model.

Nasz profil użytkownika będzie zawierał datę urodzenia użytkownika oraz jego zdjęcie.

Do powiązania profili z użytkownikami służy pole relacji „jeden do jednego” `user`. Użyliśmy klauzuli `CASCADE` dla parametru `on_delete`, aby po usunięciu użytkownika został również usunięty powiązany z nim profil.

Pole `date_of_birth` jest typu `DateField`. Ustawiliśmy to pole jako opcjonalne za pomocą opcji `blank=True`, a dzięki opcji `null=True` dopuściliśmy wprowadzanie wartości `null`.

Zdjęcie użytkownika jest przechowywane w kolumnie `photo` typu `ImageField`. Ustawiliśmy to pole jako opcjonalne za pomocą opcji `blank=True`. Pole `ImageField` służy do przechowywania plików ze zdjęciami. Django sprawdza, czy podany plik jest poprawnym zdjęciem, zapisuje plik ze zdjęciem w katalogu wskazanym przez parametr `upload_to` i zapisuje względną ścieżkę do pliku w odpowiednim polu bazy danych. Pole `ImageField` w bazie danych jest domyślnie tłumaczone na kolumnę `VARHAR(100)`. Jeśli wartość pola jest pusta, w bazie danych zostanie zapisany pusty ciąg.

Instalowanie modułu Pillow i udostępnianie plików multimedialnych

W celu zarządzania obrazami konieczne będzie zainstalowanie pakietu Pythona Pillow. Moduł Pillow jest standardem de facto przetwarzania zdjęć w Pythonie. Obsługuje wiele formatów obrazów i zapewnia zaawansowane funkcje przetwarzania obrazu. Moduł Pillow jest wymagany przez Django do obsługi zdjęć zapisanych w polach typu `ImageField`.

Instalacja pakietu Pillow zostanie przeprowadzona po wydaniu w powłoce poniższego polecenia.

```
pip install Pillow==9.2.0
```

Przeprowadź edycję pliku `settings.py` projektu i dodaj w nim poniższe wiersze kodu.

```
MEDIA_URL = 'media/'  
MEDIA_ROOT = BASE_DIR / 'media'
```

Wprowadzenie tych ustawień umożliwi frameworkowi Django zarządzanie przesyłaniem plików i udostępnianiem plików multimedialnych. Opcja `MEDIA_URL` wskazuje bazowy adres URL określający lokalizację przeznaczoną do przechowywania plików multimedialnych przekazywanych przez użytkowników. Natomiast opcja `MEDIA_ROOT` określa lokalną ścieżkę dostępu dla tych plików. Ścieżki i adresy URL plików są budowane dynamicznie przez dodawanie do nich ścieżki projektu lub adresu URL multimedialnych, co ułatwia przenośność plików.

Teraz przeprowadź edycję pliku głównego `urls.py` projektu `bookmarks` i w następujący sposób zmodyfikuj znajdujący się w nim kod. Nowe wiersze zostały wyróżnione pogrubioną czcionką.

```
from django.contrib import admin  
from django.urls import path, include  
from django.conf import settings  
from django.conf.urls.static import static  
  
urlpatterns = [  
    path('admin/', admin.site.urls),  
    path('account/', include('account.urls')),  
]  
  
if settings.DEBUG:  
    urlpatterns += static(settings.MEDIA_URL,  
        document_root=settings.MEDIA_ROOT)
```

Do serwowania plików multimedialnych przez serwer programistyczny Django podczas programowania (to znaczy gdy opcja `DEBUG` jest ustawiona na `True`) dodaliśmy funkcję pomocniczą `static()`.

Ostrzeżenie

Funkcja pomocnicza `static()` jest odpowiednia do stosowania w środowisku programistycznym, ale na pewno nie w produkcyjnym. Serwowanie statycznych plików przez Django jest bardzo niewydajne. Pamiętaj, aby w środowisku produkcyjnym nigdy nie udostępniać plików statycznych za pomocą Django. Sposób serwowania statycznych plików w środowisku produkcyjnym omówiono w rozdziale 17., „Wdrożenie”.

Tworzenie migracji dla modelu profilu

Przejdź do powłoki i wydaj następujące polecenie, które spowoduje utworzenie migracji bazy danych dla nowego modelu.

```
python manage.py makemigrations
```

Powinieneś otrzymać następujący wynik.

```
Migrations for 'account':
  account/migrations/0001_initial.py
  - Create model Profile
```

Kolejnym krokiem jest zsynchronizowanie bazy danych za pomocą poniższego polecenia:

```
python manage.py migrate
```

Wygenerowany wynik będzie zawierał m.in. następujący wiersz.

```
Applying account.0001_initial... OK
```

Przeprowadź edycję pliku `admin.py` aplikacji `account` i zarejestruj model `Profile` w witrynie administracyjnej, co pokazałem poniżej.

```
from django.contrib import admin
from .models import Profile

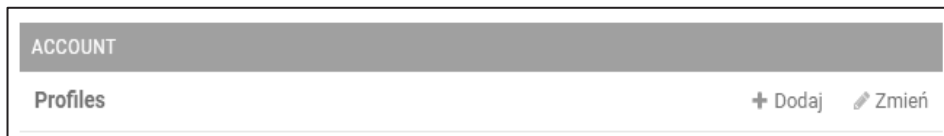
@admin.register(Profile)
class ProfileAdmin(admin.ModelAdmin):
    list_display = ['user', 'date_of_birth', 'photo']
    raw_id_fields = ['user']
```

Uruchom serwer programistyczny za pomocą następującego polecenia:

```
python manage.py runserver
```

W przeglądarce internetowej przejdź pod adres `http://127.0.0.1:8000/admin`. Teraz będziesz mógł zobaczyć model `Profile` w witrynie administracyjnej projektu, co pokazałem na rysunku 4.19.

W wierszu `Profiles` kliknij łącze `Dodaj`. Zobaczysz formularz służący do dodawania nowego profilu, pokazany na rysunku 4.20.

Rysunek 4.19. Blok Account głównej strony witryny administracyjnej

Rysunek 4.20. Formularz dodawania profilu

Utwórz ręcznie obiekt `Profile` dla każdego istniejącego użytkownika w bazie danych.

Teraz zajmiemy się umożliwieniem użytkownikom edycji profilu w witrynie internetowej.

Przeprowadź edycję pliku `forms.py` w aplikacji `account` i umieść w nim poniższe wiersze oznaczone pogrubioną czcionką.

```
# ...
from .models import Profile

# ...

class UserEditForm(forms.ModelForm):
    class Meta:
        model = User
        fields = ['first_name', 'last_name', 'email']

class ProfileEditForm(forms.ModelForm):
    class Meta:
        model = Profile
        fields = ['date_of_birth', 'photo']
```

Oto krótkie omówienie dodanych formularzy.

- `UserEditForm`: formularz pozwala użytkownikowi na edycję imienia, nazwiska i adresu e-mail. Wymienione informacje są przechowywane we wbudowanym w Django modelu `User`.
- `ProfileEditForm`: formularz pozwala użytkownikowi na edycję danych dodatkowych, które zostaną zapisane w modelu `Profile`. Użytkownik będzie mógł podać datę urodzenia i czytać obraz (tzw. awatar) dla swojego profilu.

Przeprowadź edycję pliku `views.py` w aplikacji `account` i umieść w nim poniższe wiersze oznaczone pogrubioną czcionką.

```
# ...
from .models import Profile

# ...

def register(request):
    if request.method == 'POST':
        user_form = UserRegistrationForm(request.POST)
        if user_form.is_valid():
            # Utworzenie nowego obiektu użytkownika; jednak jeszcze nie zapisujemy go
            # w bazie danych
            new_user = user_form.save(commit=False)
            # Ustawienie wybranego hasła
            new_user.set_password(
                user_form.cleaned_data['password'])
            # Zapisanie obiektu User
            new_user.save()
            # Utworzenie profilu użytkownika
            Profile.objects.create(user=new_user)
            return render(request,
                          'account/register_done.html',
                          {'new_user': new_user})
        else:
            user_form = UserRegistrationForm()
            return render(request,
                          'account/register.html',
                          {'user_form': user_form})
```

Gdy użytkownicy rejestrują się w witrynie, tworzony jest obiekt profilu, który jest powiązany z utworzonym obiektem `User`.

Teraz umożliwimy użytkownikowi edycję profilu.

Przeprowadź edycję pliku `views.py` aplikacji `account` i umieść w nim poniższy fragment kodu wyróżniony pogrubioną czcionką.

```
from django.http import HttpResponse
from django.shortcuts import render
from django.contrib.auth import authenticate, login
```

```

from django.contrib.auth.decorators import login_required
from .forms import LoginForm, UserRegistrationForm, \
    UserEditForm, ProfileEditForm
from .models import Profile

# ...

@login_required
def edit(request):
    if request.method == 'POST':
        user_form = UserEditForm(instance=request.user,
                                 data=request.POST)
        profile_form = ProfileEditForm(
            instance=request.user.profile,
            data=request.POST,
            files=request.FILES)
    if user_form.is_valid() and profile_form.is_valid():
        user_form.save()
        profile_form.save()
    else:
        user_form = UserEditForm(instance=request.user)
        profile_form = ProfileEditForm(
            instance=request.user.profile)
    return render(request,
                  'account/edit.html',
                  {'user_form': user_form,
                  'profile_form': profile_form})

```

Dodaliśmy nowy widok edycji, aby umożliwić użytkownikom modyfikowanie swoich danych osobowych. Dodaliśmy do widoku dekorator `login_required`, ponieważ tylko uwierzytelnieni użytkownicy będą mogli edytować swoje profile. W tym widoku używamy dwóch formularzy opartych na modelu `UserEditForm`, przeznaczonym do przechowywania danych wbudowanego modelu `User` i `ProfileEditForm`, przeznaczonym do przechowywania dodatkowych danych profilu. Aby zweryfikować poprawność danych wysłanych w formularzu, sprawdzamy, czy wartością zwrótną metody `is_valid()` w obu wymienionych formularzach jest `True`. Jeżeli oba formularze zawierają prawidłowe dane, zawartość obu formularzy zapisujemy przez wywołanie metody `save()` w celu uaktualnienia odpowiedniego obiektu w bazie danych.

Dodaj poniższy wzorzec adresu URL do pliku `urls.py` aplikacji `account`.

```

urlpatterns = [
    #...
    path('', include('django.contrib.auth.urls')),
    path('', views.dashboard, name='dashboard'),
    path('register/', views.register, name='register'),
    path('edit/', views.edit, name='edit'),
]

```


Na koniec w katalogu *templates/account/* utwórz nowy szablon dla widoku i nadaj mu nazwę *edit.html*. Następnie w tym pliku umieść poniższy fragment kodu.

```
{% extends "base.html" %}

{% block title %}Edycja konta{% endblock %}

{% block content %}
<h1>Edycja konta </h1>
<p>Ustawienia konta możesz zmienić za pomocą poniższego formularza:</p>
<form method="post" enctype="multipart/form-data">
  {{ user_form.as_p }}
  {{ profile_form.as_p }}
  {% csrf_token %}
  <p><input type="submit" value="Zapisz zmiany "></p>
</form>
{% endblock %}
```

Aby umożliwić przekazywanie plików, w elemencie HTML `<form>` musi znaleźć się opcja `enctype="multipart/form-data"`. Wykorzystujemy tylko jeden formularz HTML do wysłania obu formularzy Django, czyli `user_form` i `profile_form`.

Otwórz w przeglądarce stronę <http://127.0.0.1:8000/account/register/> i zarejestruj nowego użytkownika. Następnie zaloguj się jako nowy użytkownik i otwórz stronę <http://127.0.0.1:8000/account/edit/>. Powinieneś zobaczyć stronę podobną do pokazanej na rysunku 4.21.

Możesz teraz dodać informacje o profilu i zapisać zmiany.

Teraz możemy zmodyfikować stronę panelu głównego i umieścić na niej łącza prowadzące do stron pozwalających na edycję profilu i zmianę hasła.

Otwórz w przeglądarce szablon *templates/account/dashboard.html* i dodaj następujące wiersze wyróżnione pogrubioną czcionką.

```
{% extends "base.html" %}

{% block title %}Panel główny{% endblock %}

{% block content %}
<h1>Panel główny</h1>
<p>
Witaj w panelu głównym. Możesz <a href="{% url "edit" %}">edytować profil</a> lub <a href="{% url "password_change" %}">zmienić hasło</a>.
</p>
{% endblock %}
```

Po wprowadzonych zmianach użytkownik będzie miał z poziomu panelu głównego dostęp do formularza umożliwiającego edycję profilu. Otwórz w przeglądarce stronę

Bookmarks Panel główny Zdjęcia Osoby Witaj Elżbieta, Wyloguj

Edycja konta

Ustawienia konta możesz zmienić za pomocą poniższego formularza:

Imię:
Elżbieta

Nazwisko:
Meryk

Adres e-mail:
elzbieta@gmail.com

Date of birth:
1981-02-08

Photo:
Wybierz plik Nie wybrano pliku

ZAPISZ ZMIANY

Rysunek 4.21. Formularz edycji profilu

<http://127.0.0.1:8000/account/> i przetestuj nowe łącze edycji profilu użytkownika (rysunek 4.22). Panel główny powinien teraz wyglądać następująco (rysunek 4.22).

Panel główny

Witaj w panelu głównym. Możesz edytować profil lub zmienić hasło.

**Rysunek 4.22. Zawartość strony panelu głównego
razem z łączami do edycji profilu i zmiany hasła**

Użycie własnego modelu User

Django oferuje możliwość całkowitego zastąpienia modelu User własnym. Klasa modelu powinna dziedziczyć po klasie `AbstractUser` zapewniającej pełną implementację użytkownika domyślnego jako modelu abstrakcyjnego. Więcej informacji na temat tego

rodzaju podejścia znajdziesz na stronie <https://docs.djangoproject.com/en/4.1/topics/auth/customizing/#substituting-a-custom-user-model>.

Zastosowanie własnego modelu użytkownika daje znacznie większą elastyczność, choć może oznaczać również nieco większą trudność podczas integracji z innymi aplikacjami, które współdziałają ze standardowym modelem User.

Użycie frameworka messages

Podczas obsługi działań podejmowanych przez użytkowników może wystąpić konieczność informowania ich o skutkach podjętych przez nich czynności. Django oferuje wbudowany framework messages, pozwalający na wyświetlanie użytkownikom jednorazowych powiadomień.

Framework jest dostarczany przez aplikację `django.contrib.messages`, która została domyślnie umieszczona na liście `INSTALLED_APPS` w pliku `settings.py` podczas tworzenia nowego projektu za pomocą polecenia `python manage.py startproject`. Plik ustawień zawiera również oprogramowanie middleware `django.contrib.messages.middleware.MessageMiddleware`, umieszczone na liście `MIDDLEWARE` ustawień projektu.

Framework messages zapewnia prosty sposób dodawania komunikatów przeznaczonych do wyświetlenia użytkownikom. Wspomniane komunikaty są przechowywane domyślnie w pliku cookie (jeśli go nie ma, to w pamięci trwałej sesji) i wyświetlane podczas następnego żądania wykonywanego przez danego użytkownika. Framework messages można wykorzystać w widokach — w tym celu należy zaimportować odpowiedni moduł — a następnie można już dodawać nowe komunikaty za pomocą prostych skrótów, co pokazałem poniżej.

```
from django.contrib import messages
messages.error(request, 'Wystąpił pewien problem')
```

Nowe wiadomości możesz tworzyć z wykorzystaniem metody `add_message()` lub dowolnej z wymienionych poniżej metod skrótów.

- `success()`: Komunikat sukcesu wyświetlany po zakończeniu operacji powodzeniem.
- `info()`: Ogólny komunikat informacyjny.
- `warning()`: Wystąpił pewien problem, ale jeszcze nie mamy do czynienia z niepowodzeniem.
- `error()`: Działanie zakończyło się niepowodzeniem lub doszło do awarii.
- `debug()`: Komunikaty debugowania, które w środowisku produkcyjnym będą usunięte lub zignorowane.

Dodajmy do projektu obsługę komunikatów. Framework `messages` jest stosowany globalnie w projekcie. Do wyświetlania klientowi wszelkich dostępnych komunikatów użyjemy szablonu bazowego. Dzięki temu będziemy mogli informować klienta o wynikach wszelkich działań na dowolnej stronie.

Otwórz szablon `templates/base.html` aplikacji `account` i dodaj następujący kod wyróżniony pogrubioną czcionką.

```
{% load static %}
<!DOCTYPE html>
<html>
<head>
  <title>{% block title %}{% endblock %}</title>
  <link href="{% static 'css/base.css' %}" rel="stylesheet">
</head>
<body>
  <div id="header">
    ...
  </div>
  {% if messages %}
    <ul class="messages">
      {% for message in messages %}
        <li class="{ { message.tags } }">
          { { message|safe } }
          <a href="#" class="close">x</a>
        </li>
      {% endfor %}
    </ul>
  {% endif %}
  <div id="content">
    {% block content %}
    {% endblock %}
  </div>
</body>
</html>
```

Framework `messages` zawiera procesor kontekstu `django.contrib.messages.context_processors.messages`, dodający zmienną `messages` do kontekstu żądania. Można go znaleźć na liście `context_processors` ustawienia `TEMPLATES` w Twoim projekcie. Zmiennej `messages` można używać w szablonach do wyświetlania użytkownikowi aktualnych komunikatów.

Ostrzeżenie

Procesor kontekstu to funkcja Pythona, która pobiera jako argument obiekt `request` i zwraca słownik, który jest dodawany do kontekstu żądania. Sposób tworzenia własnych procesorów kontekstu omówię w rozdziale 8., „Utworzenie sklepu internetowego”.

Teraz zmodyfikujmy widok edycji profilu, aby wykorzystać w nim framework `messages`.

Przeprowadź edycję pliku `views.py` w aplikacji `account` i umieść w nim poniższe wiersze oznaczone pogrubioną czcionką.

```
# ...
from django.contrib import messages

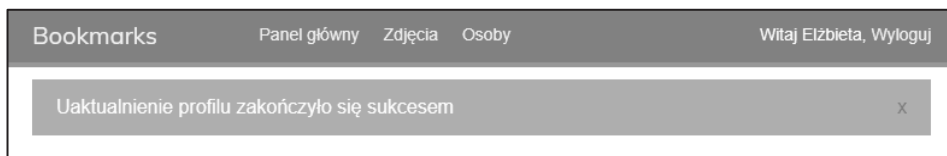
# ...

@login_required
def edit(request):
    if request.method == 'POST':
        user_form = UserEditForm(instance=request.user,
                                data=request.POST)
        profile_form = ProfileEditForm(
                                instance=request.user.profile,
                                data=request.POST,
                                files=request.FILES)
        if user_form.is_valid() and profile_form.is_valid():
            user_form.save()
            profile_form.save()
            messages.success(request, 'Uaktualnienie profilu '\
                          'zakończyło się sukcesem')
        else:
            messages.error(request, 'Wystąpił błąd podczas uaktualniania
                          ↳profilu.')
    else:
        user_form = UserEditForm(instance=request.user)
        profile_form = ProfileEditForm(
                                instance=request.user.profile)
    return render(request,
                  'account/edit.html',
                  {'user_form': user_form,
                  'profile_form': profile_form})
```

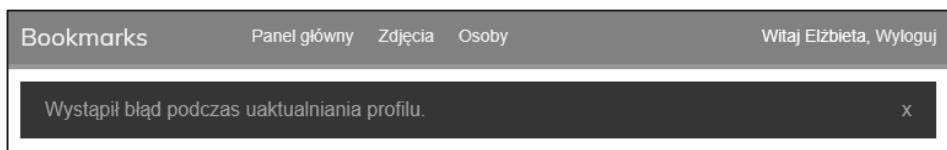
Dodaliśmy komunikat informujący o sukcesie wyświetlany, gdy operacja zmiany profilu zakończy się powodzeniem. Jeżeli którykolwiek formularz będzie wypełniony nieprawidłowo, nastąpi wyświetlenie komunikatu o błędzie.

W przeglądarce internetowej przejdź pod adres `http://127.0.0.1:8000/account/edit/`, a następnie przeprowadź edycję profilu. Jeśli profil zostanie pomyślnie zaktualizowany, powinieneś zobaczyć komunikat informujący o sukcesie, co pokazałem na rysunku 4.23.

Wprowadź błędną datę w polu *Date of birth* i ponownie wyślij formularz. Powinieneś zobaczyć komunikat pokazany na rysunku 4.24.

Rysunek 4.23. Komunikat o pomyślnej edycji profilu

Rysunek 4.24. Komunikat o błędzie aktualizacji profilu

Generowanie komunikatów informujących użytkowników o wynikach ich działań jest bardzo proste. Komunikaty można dodawać również do innych widoków.

Więcej informacji na temat frameworka `messages` można znaleźć na stronie <https://docs.djangoproject.com/en/4.1/ref/contrib/messages>.

Po utworzeniu wszystkich funkcji związanych z uwierzytelnianiem użytkownika i edycją profilu zajmiemy się personalizacją mechanizmów uwierzytelniania. Dowiesz się, jak zbudować niestandardowy backend uwierzytelniania, aby użytkownicy mogli się logować do serwisu za pomocą swojego adresu e-mail.

Implementacja własnego backendu uwierzytelniania

Django pozwala na uwierzytelnianie względem wielu różnych źródeł. Opcja `AUTHENTICATION_BACKENDS` to lista backendów uwierzytelniania, które mogą być stosowane w projekcie. Domyślnie opcja ta ma następującą wartość.

```
['django.contrib.auth.backends.ModelBackend']
```

Domyślny model o nazwie `ModelBackend` uwierzytelnia użytkowników na podstawie bazy danych za pomocą modelu `User` dostarczanego przez `django.contrib.auth`. Takie rozwiązanie nadaje się do wykorzystania w większości projektów. Istnieje jednak możliwość przygotowania własnego mechanizmu uwierzytelniania i wykorzystania innych źródeł, np. usług katalogowych (LDAP) bądź też innego systemu.

Więcej informacji dotyczących dostosowania mechanizmu uwierzytelniania do własnych potrzeb znajdziesz na stronie <https://docs.djangoproject.com/en/4.1/topics/auth/customizing/#other-authentication-sources>.

Jeśli tylko użyjesz funkcji `authenticate()` zdefiniowanej w `django.contrib.auth`, Django spróbuje po kolei uwierzytelnić użytkownika względem każdego mechanizmu zdefiniowanego na liście `AUTHENTICATION_BACKENDS` aż do chwili, gdy którakolwiek próba zakończy się powodzeniem. Jeżeli nie uda się uwierzytelnić użytkownika za pomocą żadnego mechanizmu, wtedy pozostanie on niezalogowany w witrynie.

Django pozwala na bardzo łatwe zdefiniowanie własnego mechanizmu uwierzytelniania. Backend uwierzytelniania opiera się na klasie zapewniającej dwie wymienione poniżej metody.

- `authenticate()`: metoda pobiera obiekt `request` i poświadczenia użytkownika jako parametry. wartością zwrótną jest obiekt `user` odpowiadający przekazanym poświadczeniom, o ile są one prawidłowe, i `None` w przeciwnym przypadku. Parametr `request` to obiekt klasy `HttpRequest` lub `None` (jeśli go nie przekazano do metody `authenticate()`).
- `get_user()`: metoda pobiera parametr w postaci identyfikatora użytkownika i zwraca odpowiadający mu obiekt `User`.

Przygotowanie własnego mechanizmu uwierzytelnienia jest naprawdę łatwe i sprowadza się do utworzenia klasy Pythona implementującej obie wymienione metody. Zdefiniujemy teraz własny mechanizm uwierzytelniania, aby pozwolić użytkownikom na zalogowanie się do witryny za pomocą adresu e-mail zamiast nazwy użytkownika.

Utwórz nowy plik w katalogu aplikacji `account` i nadaj mu nazwę `authentication.py`. Następnie w tym pliku umieść poniższy fragment kodu.

```
from django.contrib.auth.models import User

class EmailAuthBackend:
    """
    Uwierzytelnia użytkownika na podstawie adresu e-mail.
    """
    def authenticate(self, request, username=None, password=None):
        try:
            user = User.objects.get(email=username)
            if user.check_password(password):
                return user
            return None
        except (User.DoesNotExist, User.MultipleObjectsReturned):
            return None

    def get_user(self, user_id):
        try:
```

```

    return User.objects.get(pk=user_id)
except User.DoesNotExist:
    return None

```

To jest prosty mechanizm uwierzytelniania. Metoda `authenticate()` pobiera obiekt request i parametry opcjonalne `username` i `password`. Wprawdzie można by użyć innych parametrów, ale zdecydowałem się na wymienione, aby ułatwić współpracę tego mechanizmu z widokami frameworka uwierzytelniania. Oto dokładne omówienie sposobu działania powyższego kodu.

- `authenticate()`: próbujemy pobrać użytkownika na podstawie podanego adresu e-mail oraz sprawdzamy hasło za pomocą wbudowanej metody `check_password()` modelu `User`. Wymieniona metoda dla podanego przez użytkownika hasła generuje wartość skrótu, którą następnie porównuje z wartością przechowywaną w bazie danych. Przechwytywane są dwa różne wyjątki dotyczące kolekcji `QuerySet`: `DoesNotExist` i `MultipleObjectsReturned`. Wyjątek `DoesNotExist` jest zgłaszany w przypadku, gdy nie zostanie znaleziony żaden użytkownik o podanym adresie e-mail. Wyjątek `MultipleObjectsReturned` jest zgłaszany w przypadku, gdy zostanie znalezionych wielu użytkowników z tym samym adresem e-mail. Później, aby uniemożliwić użytkownikom korzystanie z istniejącego adresu e-mail, zmodyfikujemy widoki rejestracji i edycji.
- `get_user()`: metoda pobiera użytkownika na podstawie identyfikatora podanego w parametrze `user_id`. Do pobrania obiektu `User` na czas trwania sesji użytkownika Django wykorzystuje backend, który uwierzytelił użytkownika. `pk` to skrót od *primary key* (klucz główny), który jest unikatowym identyfikatorem dla każdego rekordu w bazie danych. Pole, które służy jako klucz główny, ma każdy model Django. Domyślnie kluczem głównym jest automatycznie wygenerowane pole `id`. Klucz podstawowy może być również określany jako `pk` wewnątrz mechanizmu ORM frameworka Django. Więcej informacji na temat automatycznych pól kluczy głównych można znaleźć pod adresem <https://docs.djangoproject.com/en/4.1/topics/db/models/#automatic-primary-key-fields>.

Przeprowadź edycję pliku `settings.py` projektu i dodaj poniższy fragment kodu.

```

AUTHENTICATION_BACKENDS = [
    'django.contrib.auth.backends.ModelBackend',
    'account.authentication.EmailAuthBackend',
]

```

W powyższym ustawieniu zachowujemy domyślny mechanizm `ModelBackend`, który jest używany do uwierzytelniania za pomocą nazwy użytkownika i hasła, oraz dołączamy własny backend uwierzytelniania oparty na e-mailu `EmailAuthBackend`.

W przeglądarce internetowej przejdź pod adres `http://127.0.0.1:8000/account/login/`. Ponieważ Django będzie próbował uwierzytelnić użytkownika za pomocą każdego mechanizmu, więc do witryny możesz się zalogować, podając nazwę użytkownika lub adres e-mail.

Poświadczenia użytkownika będą sprawdzane z wykorzystaniem mechanizmu uwierzytelniania `ModelBackend`, a jeśli nie zostanie zwrócony żaden użytkownik, poświadczenia będą sprawdzane przy użyciu mechanizmu uwierzytelniania `EmailAuthBackend`.

Ostrzeżenie

Kolejność umieszczenia mechanizmów uwierzytelniania na liście `AUTHENTICATION_BACKENDS` ma znaczenie. Jeżeli te same dane uwierzytelniające są prawidłowe dla wielu mechanizmów, Django zakończy próby na pierwszym mechanizmie, za pomocą którego uda się uwierzytelnić użytkownika.

Uniemożliwianie użytkownikom korzystania z istniejącego adresu e-mail

Model `User` frameworka uwierzytelniania nie blokuje możliwości tworzenia użytkowników z tym samym adresem e-mail. Jeśli co najmniej dwa konta użytkowników mają ten sam adres e-mail, nie będziemy w stanie rozpoznać, który użytkownik się uwierzytelnia. Teraz, gdy użytkownicy mogą się logować przy użyciu swojego adresu e-mail, musimy zablokować im możliwość rejestracji przy użyciu istniejącego adresu e-mail.

Zmodyfikujemy teraz formularz rejestracji użytkownika, aby zapobiec rejestracji wielu użytkowników przy użyciu tego samego adresu e-mail.

Przeprowadź edycję pliku `forms.py` aplikacji `account` i umieść w nim poniższe wiersze oznaczone pogrubioną czcionką.

```
class UserRegistrationForm(forms.ModelForm):
    password = forms.CharField(label='Hasło',
                               widget=forms.PasswordInput)
    password2 = forms.CharField(label='Powtórz hasło',
                                widget=forms.PasswordInput)

    class Meta:
        model = User
        fields = ['username', 'first_name', 'email']

    def clean_password2(self):
        cd = self.cleaned_data
        if cd['password'] != cd['password2']:
            raise forms.ValidationError('Hasła nie są identyczne.')
        return cd['password2']
```

```

def clean_email(self):
    data = self.cleaned_data['email']
    if User.objects.filter(email=data).exists():
        raise forms.ValidationError('Ten adres e-mail już jest
↳ używany.')
    return data

```

Dodaliśmy walidację pola `email`, która uniemożliwia użytkownikom rejestrację przy użyciu istniejącego adresu e-mail. Aby znaleźć istniejących użytkowników z tym samym adresem e-mail, budujemy kolekcję `QuerySet`. Za pomocą metody `exists()` sprawdzamy, czy są jakieś wyniki. Metoda `exists()` zwraca `True`, jeśli kolekcja `QuerySet` zawiera jakieś wyniki, i `False` w przeciwnym razie.

Teraz dodaj do klasy `UserEditForm` następujące wiersze wyróżnione pogrubioną czcionką.

```

class UserEditForm(forms.ModelForm):
    class Meta:
        model = User
        fields = ['first_name', 'last_name', 'email']

    def clean_email(self):
        data = self.cleaned_data['email']
        qs = User.objects.exclude(id=self.instance.id)\
            .filter(email=data)
        if qs.exists():
            raise forms.ValidationError(' Ten adres e-mail jest zajęty.')
        return data

```

W tym przypadku dodaliśmy walidację pola `email`, która uniemożliwia użytkownikom zmianę istniejącego adresu e-mail na istniejący adres e-mail innego użytkownika. Z kolekcji `QuerySet` wykluczamy bieżącego użytkownika. W przeciwnym razie aktualny adres e-mail użytkownika zostanie uznany za istniejący adres e-mail, a formularz nie zostanie zwalidowany.

Dodatkowe zasoby

Oto lista zasobów zawierających dodatkowe informacje związane z tematami omawianymi w tym rozdziale:

- Kod źródłowy przykładów zamieszczonych w tym rozdziale — <https://github.com/PacktPublishing/Django-4-by-example/tree/main/Chapter04>.
- Wbudowane widoki uwierzytelniania — <https://docs.djangoproject.com/en/4.1/topics/auth/default/#all-authentication-views>.
- Wzorce adresów URL uwierzytelniania — <https://github.com/django/django/blob/stable/3.0.x/django/contrib/auth/urls.py>.

- W jaki sposób Django zarządza hasłami i dostępnymi mechanizmami haszowania — <https://docs.djangoproject.com/en/4.1/topics/auth/passwords/>.
- Generyczny model użytkownika i metoda `get_user_model()` — https://docs.djangoproject.com/en/4.1/topics/auth/customizing/#django.contrib.auth.get_user_model.
- Korzystanie z niestandardowego modelu użytkownika — <https://docs.djangoproject.com/en/4.1/topics/auth/customizing/#substituting-a-custom-user-model>.
- Framework messages w Django — <https://docs.djangoproject.com/en/4.1/ref/contrib/messages/>.
- Niestandardowe źródła uwierzytelniania — <https://docs.djangoproject.com/en/4.1/topics/auth/customizing/#other-authentication-sources>.
- Automatyczne pola klucza głównego — <https://docs.djangoproject.com/en/4.1/topics/db/models/#automatic-primary-key-fields>.

Podsumowanie

W tym rozdziale dowiedziałeś się, jak zaimplementować w budowanej witrynie internetowej system uwierzytelniania. Zaimplementowałeś wszystkie widoki potrzebne do rejestracji użytkownika, logowania i wylogowania oraz edycji i odzyskiwania hasła. Utworzyłeś modele dla niestandardowych profili użytkownika oraz opracowałeś niestandardowy backend uwierzytelniania pozwalający na logowanie się użytkowników do Twojej witryny za pomocą adresu e-mail.

W następnym rozdziale dowiesz się, jak zaimplementować uwierzytelnianie społecznościowe na swojej stronie za pomocą frameworka `Social Auth Pythona`. Użytkownicy będą mogli się uwierzytelnić za pomocą swoich kont w serwisach Google, Facebook lub Twitter. Dowiesz się również, jak obsługiwać serwer programistyczny przez HTTPS przy użyciu Django Extensions. Nauczysz się ponadto personalizacji potoku uwierzytelniania w celu automatycznego tworzenia profili użytkowników.

PROGRAM PARTNERSKI

— GRUPY HELION —

-
1. ZAREJESTRUJ SIĘ
 2. PREZENTUJ KSIĄŻKI
 3. ZBIERAJ PROWIZJĘ

Zmień swoją stronę WWW w działający bankomat!

Dowiedz się więcej i dołącz już dzisiaj!

<http://program-partnerski.helion.pl>

GRUPA
Helion

Django: wypróbowany framework dla perfekcjonistów z napiętymi terminami!

Django służy do tworzenia aplikacji internetowych w Pythonie. Pozwala w pełni skorzystać z zalet tego języka, a przy tym jest łatwy do nauki. Praca z Django jest atrakcyjna dla programistów o różnym stopniu zaawansowania, co potwierdzają badania ankietowe serwisu Stack Overflow. Aby zapewnić swoim aplikacjom odpowiednią jakość, trzeba poznać sposób działania Django, stosować najlepsze praktyki, a także skutecznie wdrażać i testować aplikację.

Być może Django jest dla Ciebie zupełną nowością, a może posiadasz już pewną wiedzę na jego temat i chcesz wycisnąć z niego jak najwięcej — czwarte wydanie poświęconego mu podręcznika pomoże Ci opanować kluczowe umiejętności związane z obsługą tego frameworka. Pokazano tu techniki tworzenia kilku różnorodnych projektów, opisano przy tym krok po kroku wszystkie istotne etapy procesu rozwijania i wdrażania aplikacji bloga, serwisu społecznościowego, aplikacji e-commerce i platformy e-learningowej. Dowiesz się też, jak pomyślnie zastosować w swoich projektach takie technologie jak PostgreSQL, Redis, Celery, RabbitMQ i Memcached. Lektura przygotuje Cię do tego, co najistotniejsze podczas pracy z Django: budowania od podstaw poprawnie działających aplikacji. Jeśli programujesz w Pythonie i znasz przynajmniej w stopniu podstawowym HTML i JavaScript — to propozycja dla Ciebie.

W książce:

- podstawy Django, w tym modele, ORM, widoki, szablony, adresy URL, formularze, uwierzytelnianie, sygnały i oprogramowanie middleware
- integracja projektu aplikacji Django z zewnętrznym oprogramowaniem
- tworzenie aplikacji asynchronicznych (ASGI)
- konfiguracja środowiska produkcyjnego
- tworzenie złożonych aplikacji webowych i rozwiązywanie praktycznych problemów

Antonio Melé jest współzałożycielem i dyrektorem firmy Nucoro, która dostarcza platformy fintech. Pełni także funkcję CTO w Exo Investing, dostawcy cyfrowej platformy inwestycyjnej opartej na SI. Rozwija projekty Django dla klientów z różnych branż od 2006 roku. Jest uznanym mentorem start-upów na wczesnym etapie rozwoju.

	KOD KORZYŚCI Sięgnij po więcej! ▶	
 helion.pl	ISBN 978-83-8322-370-4	
 HELION SA ul. Kościuszki 1c 44-100 Gliwice tel.: 32 230 98 63 helion@helion.pl	 9 788383 223704	
Cena: 129,00 zł		

Packt